Чурапчыга күн тахсар!

САҺА ОЛОХ

12+

100 ЛЕТ ЯАССР 1922-2022

Чурапчы улууһун хаһыата | Алтынньы 14 күнэ, 2022 сыл, бэстинсэ | № 40 (11866)

стр. 3

ТИЭРГЭН

Анастасия АФАНАСЬЕВА: *"Оҕолорбут төрөөбүт тылларынан саҥаралларын ситиниэхтээ"*

стр. 5

ҮӨРЭХ

Учууталларга анаммыт сэминээр ыытылынна

стр. 6

ЛИТЭРЭТИИРЭ МУННУГА

Хаамаайы

ЭҺЭРДЭЛИИБИТ!

Күн – күбэй ийэлэрбит, эйэҕэс эбэлэрбит! Эйиэхэ бука барыгытын Ийэ күнүнэн эҕэрдэлиибит! Күн сиригэр аҕабу саҥыыр, кырачаан дьоҥҥо күн сирин көрдөрөн, үдьуору саҥаан, кэлиҥ биэбэйдэрэгитин көрөн-хараҕан улаатыннарар ытык анаалыт түүлаах да кэлиэмэт.

Дьиэ кэргэнигитигэр сылаас, иэдэс эйэни оҕостоон, оҕолорбут уонсоҕостыбаҕа, төрөөбүт улуустарыгар, өрөспүүбүлүкэлэригэр бэриниилээх дьон буолан тахсалларын түүгүгэр уҥуохтаах кыһаммыыгыт иһин мунура суох махтанабыт! Түс бэйэбитигэр уонна оҕолорбутугар, сиэмтэрэгитигэр эйэлээх халлааны, үйүн, дьаҥнаах аҕабыт, ааҕан дойдуга баар барыы кэрэни!

Степан САРГЫДАЕВ, Чурапчы улууһун баһылыга,
Афанасий ЗАХАРОВ, улуус дьокуутаттарын Сэбиэдиссэдэлэ.

стр. 2

"Аллараа Бэстээх-Чурапчы" аспаал суол аһылынна

ТЭТТИК СОНУННАР

"Чурапчы" ТХПК тоҕус мэтээллээх кэллэ

Москва куораккa алтынньы 5-10 күннэригэр «Көмүс күүгү» диэн быыстапка-дьаарбанка далаһыннаахтык буолан ааста. Тэрээһиннэр СӨ Тыа хаһаайыстыбатын министиэристибэтэ кыттан, 103 кыһыл көмүс ол иһигэр "Чурапчы" ТХПК 9 мэтээли ылары ситистэ.

Ил Дархан Айсен Николаев тыа хаһаайыстыбатын бородууксуйатын оҥорон таһаарааччылартан олохтоох ас-үөл эйбээһинэ улахан тутулуктаабын түһүүлэн этэр. Бу сылы-соругу олохко киллэриигэ быйыл Саха сиригэр тыа хаһаайыстыбатын сайыннарыыга 12,5 млрд солк. тыырыллыбыта.

Саха сирин бэтэрээн үрүҥ аһы-үөлү, эт бородууксуйатын оҥорон таһаарар – «Чурапчы» ТХПК быйылгы сылга 9 кыһыл көмүс мэтээлин – уубаһа моой сыатыгар, буспут, ыыһаммыт уубаһа филелэригэр, буут этигэр, "Чурапчы", «Мугудайская» уубаһа этэригэр, «Любительское» 80% ынах арыытыгар, «Адыгейская» сыыр аһыгар уонна отон утаҕын иһин ылаттаата.

Кытаанах баһылыга мунньах тэрийдэ

Кытаанах нэһилиэгин баһылыга Николай Потапов сүөһү иитээччилэрин, сылгыһыттарын түмэн, оту тэҥэ СӨ Тыа хаһаайыстыбатын министиэристибэтин мелиорация уонна уунан хаамчыйыы управлениетын, мелиорация Чурапчытаабы салаатын, улуустаабы тыа хаһаайыстыбатын управлениетын үлэһиттэрэ кыттыылаах мунньаҕы тэрийдэ.

Манна нэһилиэнньэни иһэр уунан хаамчыйар күөллэр быһыттарын оҥоруу, Наммара үрэҕи быһыттааһын, иҥолсүтүү, дулҕатын, талахтарын быстарыы, өлгөм үүнүүнү ылыы, салгыы өр сыллаах оту ыһыы, баһыналары сөргүтүү, күрүөлээһин боппуруостарын тула кизигник ырытыстылар.

Түмүкэ «Наммара" муниципальнай бырагыраама ылылынна. Федеральнай, өрөспүүбүлүкэтээҕи уонна олохтоох бырагыраамаларга ылсыһан, сөп түбэһиннэрэн, бырайыактары оҥоруута үлэлэһэр соруктар турдулар.

Суолга сэрэхтээхтик сылдьыҥ

Суолга куттал суох буолуутун кэтиир инспиэксийэ үлэһиттэрэ түүн күүскэ тоҥоруунан, халтараанынан сибээстээн, Чурапчы улууһун олохтоохторун суолга болҕомтолоох уонна сэрэхтээх буоларга ыҥыраллар.

"Суоллардар, суол бырааблатын тутуһаргыт булгуччулаах. Түргэнник айаннааман, соҥуччу эргийиилэри, тохтоһуну оҥоруман – халтархайга саахал тахсыан сөп. Маны таһынан, тороппуттэр оҕолорго ордук күүстээх болҕомтолорун ууралларе ирдэнэр", — диэн Чурапчытаабы суолга куттала суох буолуу инспиэксийэтин үлэһиттэрэ сэрэтиллэр. Сатыы сылдьар дьон светофор күөх уотугар эрэ суолу туоруллара булгуччулаахтык ирдэнэр. Түүн, эбэтэр харанга кэмигэ уоту тэйитэн көрдөрөр таҥастаах сылдьыҥ.

УЛУУСКА-БУ КҮННЭРГЭ

“Аллараа Бэстээх-Чурапчы” аспаал суол аһылынна

Чурапчы олохтоохторо ор кэтэспит, ыра санаа онгостубут күммүт үүнүнэ.
Р-504 “Халыма” федеральнай трасса “Аллараа Бэстээх – Чурапчы” хайысхатынан аспаал суол аһылынна.

Үөрүүлээх тэрээһиннэргэ Ил Дархан Айсен Николаев, Федеральнай суол агентствотын дириэктэрин солбуйаччы Игорь Костюченко, РФ сенатора Егор Борисов, СӨ бэрэссэдээтэлин бастакы солбуйаччы Дмитрий Садовников, Тыраанспар уонна суол хаһаайыстыбатын министирэ Владимир Сивцев, “Бүлүү” Федеральнай суолталаах уопсай суол салалтатын начаалынныыга Николай Андреев, Мэнэ Хаҥалас улууһун баһылыга Дмитрий Тихонов, Чурапчы улууһун баһылыгын бастакы солбуйаччы Егор Сивцев ыалдьыттаатылар. Маны таһынан Чурапчы, Мэнэ Хаҥалас олохтоохторо, суол үлэһиттэрэ мустан, үөрүүнү үллэһиннилэр.

Айсен Николаев: “Бүгүн Саха сирин суолун тутуутугар историческай суолталаах күн. Хас да сыл анараа өттүгэр Аллараа Бэстээхтэн Чурапчыга диэри суол аспаалланыа диэн баҕа санаа эрэ курдук этэ. Егор Афанасьевич Ил Дарханынан үлэлии сылдьан, федеральнай үп-харчы хорудлуутүгэр үгүс сыратын биэрбитэ, онтон салгыы 2019 сыллаахтан мин ыйсан, үлэни тиһэҕэр тиэрдэн, 3 эрэ сылтан ордук кэм иһигэр оҥоһуллан бүттэ.

Салгыы манан тохтоон хаалбакка, Ытык Күөлгэ 2025 сылга аспаал тиһэриэхпит үлэлэһэбит”, - диэн эҥэрдэ тылы эттэ.

Игорь Костюченко: “Суол диэн биһиэхэ, олохтоохторго, анаалаах. Владимир Путин салалтатынан “Куттала суох, хааныстыбалаах суол” национальнай быраайык чэрчитинэн күнүнэ биһиэхэ анаан хаачыстыбалаах суоллар оҥоһуллаллар. Иннинэ-кэтин да манан тохтоон хаалбакка, үлэлэһэн иһиҥ”, - диэн ыҥырда.

Егор Борисов: “Мин 60-тан тахса сыл бу суолунан пассажир да, суоппар да быһыытынан айаннаабын. Онон хайдах суолун бэркэ билэбин. Маны таһынан “легенда” буолбут суол диэн этэбин. Охотскай муораҕа бу суолунан атыыһыттар айаннаыллара. Кэлин 20-с үйэ саната Магадан өттүттэн суолу оҥорууга хаайыылаахтар лаагырдара тутуллан, кинилэр бу федеральнай суолга үлэлээбиттэрэ.

Онтон 90-нус сылларга гравийдаммыта. Кэнники үйэ уларыйан, олохтоохтор аспаал суолу туруорсан, дьэ, бүгүн баҕа санаабыт туолла. Бэрэсидьиэммит Владимир Путин ойоҕулуунан кэнники үс сылга Дойду үрдүнэн 50 000 км суол оҥоһулуннаа, маатан үгүс өттө Саха сиригэр. Ааспыт нэдиэлэҕэ муниьахха кэлэр үс сылга суол оҥоһуута бинир бастакынан иннинэ күөнгэ турар диэни үөрэ иһиттим. Онон Бэрэсидьиэммит Владимир Путин тула сомоҕолоһон, кинини ойуохтээхпит”, - диэн бэйэтин тылын эттэ.

Елена МАКАРИНСКАЯ.
Сэмэн Жендринскэй хаартыскаҕа түһэрилэрэ.

КУЛТУУРА

Александр Жирков М.С. Щепкин аатынан училище устудьуоннарын көрүстэ

Бу күннэргэ Ойуунускай аатынан Саха академическай театра Т. Семушкин суруйуутунан «Алитет хайаҕа күрүүр» уонна У. Шекспир «Илиир хоруол» диэн айымньыларын Москваҕа Аччыгый театрга туруорда.

Саха театрын гастролун түмүктүүр тэрээһиннэргэ Ил Түмэн бастакы вице-спикерэ Александр Жирков кыттыыны ылла. Александр Николаевич испэктээкил кэнниттэн Саха сириттэн Москваҕа М.С. Щепкин аатынан Үрдүкү театральнай училище (институт) 4 куурусуттар үөрэнэр устудьуоннары кытта көрүстэ. Оҕолор эйиэл үөрэхтэрин бүтэрэллэр, үгүстэр торообут Сахаларын сиригэр үлэлии кэлэр санаалаахтар.

М.С. Щепкин аатынан Үрдүкү театральнай училище (институт) Арассыыйаҕа театр артыыстарын бэлэмниир бинир кырдьаҕас уонна бодоҥ үөрэх кыһата. Саха национальнай театра сайдыытыгар сүрүн өнөлөох Арассыыйа бастыҥ үөрэҕин тэриллэтэ. 1950 сыллаахха ССРС норуодунай артыыһа, уһулуччулаах театральнай педагог В.Н. Пашенная театр артыыһа буолуон баҕалаах саха ыччатын аан бастаан хомуйан, бу училищеҕа саха национальнай студиятын тэриллибитэ. Бастакы студияҕа саха театральнай искусствотын бүтүн Дойду үрдүнэн аатырдыбыт режиссер Федот Потапов, Саха театрын историятыгар номоххо киирбит чаҕылхай талааннаах артыыстар Анна Кузьмина, Михаил Гоголев, Лазарь Сергучев, Мария Канаева, Ксения Адамова, Татьяна Мыреева, Александра Иванова, онтон да атыттар үөрэммиттэрэ.

Билигин бу училищеҕа Саха сириттэн хайы-үйэ 6-с театральнай студия оҕолоро үөрэнэн бүтэрэллэрэ чуҥаһаата.

6-с студияҕа Дьокуускай, Нерюнгри куораттартан, Амма, Үөһээ Бүлүү, Горнай, Кэбээйи, Мэнэ Хаҥалас, Нам, Ньурба, Өлөөн, Сунтаар, Таатта, Уус Алдан улуустарыттан барыта 20 оҕо кэлэн үөрэнэ сылдьар. Александр Николаевич бу труппа тэриллиэҕиттэн ыла кинилэри хаҕаҕын дальыттан таһаарбат, көмөлөһөр, оҕолору кытта түгэн буллар эрэ көрсүһэр, үөрэхтэрин кэтээн көрөр.

Көрсүһүүтэ Саха театрын уус-уран салайаччыта, СӨ государственнай сүбэһитэ Андрей Борисов, Саха театрын дириэктэрэ Петр Макаров, театр сүрүн режиссера Руслан Тараховскай, Саха норуодунай артыыһа Ефим Степанов, СӨ үтүөлээх артыыһа Наталья Степанова, “Саха театрын антологиятын” аатталлардыттан бинирдэстэрэ Изольда Бубякина уонна М.С. Щепкин аатынан училищеҕа национальнай студия педагога Лена Тимофеева кыттыылар. Андрей Борисов, Ефим Степанов, Петр Макаров, Наталья Степанова барыы уруккуу өттүгэр Щепкин студиятыгар үөрэммиттэрэ.

Александр Жирков устудьуоннарга Саха театра төрүттэнитигэр уонна саха театральнай искусствота сайдыытыгар бастакы көлүөнэ национальнай интеллигенция бэрэстэбиитэллэрин өнөлөрүн туһунан сиһилии кэпсээтэ, национальнай театр суолтатын уонна анаын туһунан санаатын эттэ, оҕолорго Саха театрын үтүө үгэстэрин бүөбэйдээн илдьэ сылдьалларыгар, харыстыылларыгар баҕатын тириэрдэ.

Студеннарган группа старостата Нюргун Никитин, Иван Кузьмин, Уйгу Семенов, Александра Михайлова, Сардаана Федотова, Петр Домотов, Мичил Хомподоев уонна да атыттар бэйэлэрин үөрэхтэрин, иннинэ-кэтин былааннарын туһунан кэпсээтилэр. Көрсүһүү кэмигэр оҕолор Александр Николаевичка болҕомтотун, көмөтүн, үтүө сыһыанын, умнуллубат көрсүһүүлэр иһин махталларын эттиилэр.

– Бүгүнгү көрсүһүү, мин санаабар, диринг суолталаах, – диэтэ көрсүһүү кыттыылааҕа Андрей Борисов, – Өрөспүүбүлүкэ салалтатын өттүттэн театр искусствотыгар иитэриэ өссө 50-с сылларга үөскээбитэ. Оччолорго партия обкомун сэкирэтээрэ Илья Егорович Винокуров бастакы көлүөнэ щепкинецтэри кытта көрсөн, маннык үгэһи олохтообута. Бүгүн ол үтүө үгэстэри салҕанар. Манна бүгүн Саха театрын кэскилэ, Саха сирин театральнай искусствотын инникитэ кэлэн олорор. Маннык көрсүһүүлэр, сүбэлэр саҥа көлүөнэ эдэр артыыстар үөйүүллан, ситэн-хотон тахсалларыгар олус улахан суолталаахтар.

Бэйэлэрин алгыстарын, баҕа санааларын щепкинецтэргэ Саха театрын биллиилээх артыыһа Ефим Степанов, дириэктэр Петр Макаров, сүрүн режиссер Руслан Тараховскай уонна да атын бу көрсүһүү кыттыылаахтара аналаттылар.

С. ВАСИЛЬЕВ. Ил Түмэн.

ТЫЛ – САЛАЙААЧЧЫГА

Саҥа тэриллибит Олонхо киинэ тугу үлэлиэҕэй?

Ааспыт нэдиэлэҕэ культуура эйгэтигэр кэккэ уларыйыылар буолбуттара. Ол курдук, культуура салалтатын начаалыныыгынан «Айылгы» НАДь дириэктэринэн үлэлээбит Петр Гуляев, оттон «Айылгы» дириэктэринэн «Айыллаан» СК дириэктэринэн үлэлээбит Розалия Игнатьева анаммыттара.

Бу иннинэ ер сылларҕа культуура салалтатын начаалыныыгынан таһаарыылаахтык үлэлээбит Дмитрий Попов саҥа тэриллибит Олонхо киинин салайаччытынан ананна. Дмитрий Дмитриевич бу киин сүрүн сыалын маннык билиһиннэрэр:

- Бэс ыйыгар ереспүүбүлүкэҕэ баар Олонхо киинэрин бинир ситимнэ киллэрэр туһунан Ил Дархан ууруаҕын бырайыага бэлэмнэнэн барбыта. Онон биһиги улуус Олонхо киинин тэринэн, бу ситимнэ эмиэ киириэхпитин наада диэн баһылык Степан Анатольевичка этии киллэрбиппит. Оно Степан Анатольевич концепциятын, бырагыраммаатын суруйан бэлэмнээн диэн утары сорудах биэрбитэ. Онтон күнүн балаҕан ыйытар ыныран, бу киин тэриллэрин өйүүбүн уонна салайаччыкан эн буол диэн эппитэ. Оту ылынан, алтынньы 3 күнүттэн саҥа дуоһунаска үлэбин саҕалаатым.

Бу күннэргэ Дьокуускайга кирэн, Саҥа дьыла диэри Олонхо дьиэлэрин ситимнэриэгэр кирэргэ сүбэ-ама ылан таҕыстым. Билигин ереспүүбүлүкэҕэ 11 улууска баар.

Олонхо киинэ юридическай статустаах бюджет тэриллэтин быһыытынан үлэлиэхтээк. Оттон ситимнэ киирдэхпитинэ, сыл аайы көрүллэр 50 мөлүйүөннээх улахан бырагыраммаҕа кыттар кыахтанабыт. Ол эбэтэр бу үбү араас испэктээкиллэри, тэрээһиннэри ыытарга, араас оборудованиелары ылларга туһаныахтыйын сөп. Инникитин Олонхо киинэ кырата 5-6 үлэһиттээх буолуохтаах. Билигин эрдэ культуура иһинэн фольклор отделыгар үлэлээбит Валерий Герасимов уонна дошкольнай үөрэхтээһиннэргэ уһуннук үлэлээбит, олонхо эйгэтигэр элбэх бырагырамманы суруйбут Оксана Монастырева методистарынан үлэлиллэр. Оксана Егоровна номнуо Олонхо киинин 3-4 сыллаах үлэтин бырагырамматын бырайыатын бэлэмнээтэ. «Утум» Норуот айымньытын түмсүүтүн дьиэтигэр баарбыт.

Сүрүн сыалбыт диэн – олонхоҥу кыра саастаах оҕолортон ситимнээн, нитэн таһаарыахтаахпыт. Уһуйаан саастаах, оскуола саастаах, ыччаттар уонна улахан дьоннор диэн түмсүүлэри тэриллэн үлэлэһиэн буолар. Манна Мария уонна Валерий Герасимовтар олонхо эйгэтигэр үлэлэһэр дьону номнуо түмэн олороллор. Кинилэри үлэлиир хайысхаларын ыйан-кэрдэн, куонкурустарга кытыннаран, сайыннаран, үбү-харчыны булан сүрүннээн биэрэр соруктаахпыт.

Былааннаах үлэ нонгуо олонхоҕо дьоҕурдаах оҕолору, улахан дьону сайыннарарга дьулуһабыт. Чурапчы улууһугар 300-тэн тахса олонхоһут ыллаан-туойан, олонхолоон аастыттар. Хас биирдии нэһилиэккэ бэйэлэрэ киэн туттар олонхоһуттардаахтар. Ол сыдьаннара, талааннара баар буоллаҕа дии. Итиннэ олоҕуран, сыл аайы нэһилиэктэр уочаратынан Олонхо ыһыаҕын ыһар буолуохтара. Бу иннигэр Хайахсыт, Быйыл Чакыр ыспыта уонна салгыы баран иһиэхтэрэ. Нэһилиэккэ олонхо ыһыаҕа ыһыллар буоллаҕына, үйэтитиигэ үлэ барар, ыһыахтыыр сирдэр сөргүтүллэллэр, саҥа талааннар тахсаллар.

Елена МАКАРИНСКАЯ.

ТИЭРГЭН

Дьиэ кэргэнҥэ аналлаах балаҕа

Саха сиригэр Ийэ күнүнэн хаһыат бүтүннү нүөмэригэр улуус биир биллэр олохтоохо, элбэх оҕолоох ийэ Анастасия Афанасьева туһунан сырдатыахпын баҕарабын. Кини дьиэ кэргэнин, оҕону иитии, эбии дохуоттаныы туһунан хаһыат аҕаччыларыгар маннык сэһэргээтэ.

Анастасия АФАНАСЬЕВА : *“Оҕолорбут төрөөбүт тылларынан сангаралларын ситиһиэххэ”*

- Анастасия, үтүө күнүнэн! Бэйэҥ уонна дьиэ кэргэнин туһунан баҕаалыста, билиһиннэрэ түө эрэ.

- Биһиги, Афанасьевтар дьиэ кэргэн, 4 оҕолоохпут, "Ыспартыыбынай" ТОС олохтоохторобут. Кэргэним Юрий Владимирович – Д.П. Куоркун аатынан ыспартыыбынай интэриннээт-оскуолаҕа туттуурга старшай тиризньэр. Биһиги Юрийдыын – бу оскуола выпускниктарабыт. Билигин оню оҕолорбут үөрэнэллэриттэн үөрэбит. Кыыспыт Алиана – 6-с кылаас үөрэнээччитэ, волейболунан дьарыктанар, хоббита уруһуй. Кини успуорду уонна кэрэ эйгэни тэҥнэ тутан дьарыктанар, дьүөрэ-лэзэй сайыннарар. Оттон улахан уолбут Эркин 4 кылааска үөрэнэр. Кини туттуунан дьарыктанан эрэр. Бу дьарыгы умсугуйан, утумнаахтык дьарыктаныан баҕарабыт. Ол эрээри оҕо бэйэтэ талар буоллаҕа дии. Баҕардаҕына, атын көрүнүгэ көһүөн сөп. Эркиммит оҕо эрдэҕиттэн тыл наукатыгар күүстээҕэ биллэр этэ. Онон дьаныардаахтык хоһоону, олонхону үөрэтэр, дакылаат бэлэмниир. Манна кэккэ ситиһиилэрдээх. Кыра уолбут Эрчиммит маҥнайгы кылааска киирдэ. Оҕо оҕоттон түргэнник үөрэнэр диэччилэр дии. Ол иһин кини эдэйиин, убайын батыһан, успуорка, тыл оттүгэр холонон көрөр. Дакылаатынан Арассыыйа таһымнаах аҕыыга кытта сылдьыбыта. Кыра уолбутуттан эмиэ эрэлбит улахан. Бэйэм Мугудайдааҕы уһуйаанҥа сэбиэдиссэйинэн үлэлии сылдьан баран, билигин оҕолонон олоробун. Мурммут бүөтэ, кырачаан кыыспыт бир саастаах аста.

- Хас биирдии дьиэ кэргэн туспа үгэстээх, быраабылаах. Оттон эйиги ыал туһу туһаҕыт?

- Төрөппүттэрбиититтэн, эйэбиититтэн, эбэбиититтэн бэриллэн халбит үтүө үгэстэрдээхпит. Саха халыы сиэри-туому тутуһабыт, саха халаннаарыгар олоҕуран, дьиэ кэргэнинэн быраабыныыктары бэлиэтиибит. Маны таһынан оҕолор, төрөппүт күнүрин бэлиэтиибит.

- Үөрэх кыһатын салайаччыта буоларыҥ быһыытынан, оҕо иитиитигэр ханнык ньыманы туһанаҕыҥ?

- Оҕо иитиитигэр чопчу маннык ньымалаахпыт диир кыахпыт суох. Хас биирдии төрөппүт сэрэйэн, таайан, бэйэтэ иитиллибит уопутугар олоҕуран иитэр. Холобур, ийэм, аҕам биһиэхэ кыра эрдэхпититтэн кэпсээннэри, остуоруйалары кэпсээн улаатыннарбыт буоллахтарына, ону дьиэ кэргэммэр эмиэ туһанабын. Ол күрдүк, оҕолорбор утуйуохтарын иннинэ, хайаан даҕаны кэпсээн кэпсиибин, кэпсэтэбин.

Маны таһынан, биһиги Юрийдыын иккиэн педагогическай үөрэхтээх буолан, онтубут оҕо иитиитигэр кемолоһоро буолуо дии саныыбын. Хас биирдии оҕо тус-туһунан, төһө да бир дьиэҕэ иитиллэллэрин иһин, үөрэҕи атын-атыннык ылыныаҕа – ким эрэ добогнук, ким эрэ ыараханнык. Онон оҕолору кытта элбэхтик кэпсэтэбит. Дьиэ иһигэр кэпсэтиини олох кыра эрдэхтэриттэн саҕалаабыппыт. Дьиэ кэргэн аһылык кэмигэр толору мустар. Аһыы олорон бир-бир күнүнэҕи олохторуттан саҕалаан, иннинэ баҕа санааларын туһунан олус элбэҕи кэпсэтэбит. Иннинник кэпсэтэ олорон, оҕоҥ сайдан, улаатан иһэрин, туох интэриэстээҕин, кинигэҕэ ханнык үөрэх тиийбитин, ханнык тыл, этии үчүгэйдик, чугастык иһиллибитин көрөҕүн, үөрэтэҕин уонна бу кинигэҕэ маннык сыыһанастахпына, тиийимтиэ буолар диэн билэр эбиккин. Билигин кэм сүрүн кыһалҕата - оҕолор наар нууччалыы саҥарар, кэпсэтэр буоллулар. Төрөппүттэр истэ-истэ, онно кыһаллыбаппыт баар чахчы. Маннык кыһалҕаны туоратыыга чопчу үлэлэһэн көрөр тоҕоостоох. Онон төрөөбүт тылларын үөрэтиигэ биһиги болҕомтобутун уурабыт. Оҕолорбут нууччалыы кэпсэтиигэ үлүһүйэн барбыттарыгар, сонно биримэтигэр ылсан, үлэлэһэн эрэбит диэккэ сөп. Ыраастык нууччалыы эбэтэр ыраастык сахалыы саҥаралларын туһугар кыаларыттан оонньуу курдук киллэрбитим. Баҕар, итти кэмнэ уһуйаанҥа үлэлии сылдьыбыт уопутум оруоллааҕа буолуо – оҕоҕо үөрэх барыта оонньуу быһыытынан барыахтаах диэн. Холобур, "Билигин миэхэ "а" буукубаттан саҕаланар сахалыы тылтан тахсар малы булан аҕалаҕыт" диибин. Булан аҕалбыттарын кэнниттэн кэпсэтиннэрэбин. Манна оҕо грамотноһа, тыла-оһо, булугас өйө барыта тэҥнэ үлэлиир. Бэйэбит уопутуттан социальнай ситимнэ тус страницабар таһаартаабыппытын дьон-сэргэ сэҥээрбитэ. Биһигинни холобурдаан, оҕолорутар маҥнык оонньотор үгүс дьиэ кэргэни билэбин. Иннинэ гынан, оҕолор аан бастаан бу нууччалыы саҥаран эрэбин диэн өйдүүр буолуохтарын наада. Ол кэнниттэн олохторуттар туһанан киирэн бараллар. Өйдөөн корбүккүт буолуо, оҕо ордук оруоллардаах оонньуурга киирдэҕинэ, нууччалыы саҥарар. Оттон ийэлэрин, аҕаларын кытта кэпсэтэллэригэр саха тылыгар көһоллөрө сөп дии саныыбын. Оҕолорбут сахалыы тыллаах дьон эйгэтигэр эрэ сылдьыбаттар. Кинилэр кэргэн, сайдан иһиэхтэрэ, кэлин араас тылынан саҥарар эйгэҕэ тахсыахтара. Ол иһин саҥара үөрэнэллэригэр улаханнык боппоппун эрээри, ыраастык саҥарыыга болҕомтобутун уурабыт.

- Эн санааҕар, ийэ, аҕа оруола туохха сытарый?

- Дьиэ кэргэнтэ, биллэн турар, ийэ, аҕа оруола улахан. Хас биирдии төрөппүт оҕото барыы өттүгэн сайдыылаах буолуон баҕарар. Оҕолорбут суолларын сөпкө булалларыгар, дьоҕурдарын сайыннаралларыгар, өй-санаа өттүгэн сайдыылаах буолалларыгар биһиги, төрөппүттэр, улахан эппиэтинэстээхпит. Биһиги дьиэ кэргэнтэ мин үөрэх, тыл, кэрэ эйгэ өттүгэр эбэһиннэстээх эбит буоллахпына, аҕабыт Юрий, ыспарсымыан кини быһыытынан, оҕолоро эт-хаан өттүгэн сайдалларыгар уонна айылҕаны кытта алтыһан, сиэри-туому тутуһуурга эппиэттээх буолар. Ийэ, аҕа маннык курдук бэйэлэригэр чугас өрүү, хайысханы үлэстэн, оҕолорбутун такайдахпытына, табыгастаах буолар эбит.

- Анастасия, улуус биир бастыҥ уопсастыбанныыта буолаҕыҥ. Бу үлэҥ туһунан сэһэргээ эрэ.

- Манна эмиэ ийэлээх, аҕабар тохтоон ылыахпын баҕарабын. Кини бэйэтин дьиэ кэргэниттэн, төрөппүттүттэн ылбыт уопута кэлин улаатан, дьиэ кэргэнтин тэриннэргэр, үлэҕэр-хамнаскар, уопсастыбаҕа улахан үөрэх буолар эбит. Биһиги ийэлээх аҕабытын көрөн улааппыт оҕолор буолабыт. Биргэтөрөөбүт төрдүөбүт. Төрөппүттэрим күннээҕи үлэлэриттэн өрдөн, уопсастыбаннай үлэҕэ таһаарылаахтык үлэлээн кэлбиттэрэ. Биһигинни тэҥнэ илдьэ сылдьыыбыт түгэннэрдээхтэр. Ол иһин кини үлэтин, дьиэ кэргэнин таһынан, төрөөбүт дойдубар, юбилиэктэр туох эрэ туһаны аҕалыахтаахпын диэн санаалаах улаатар эбит. Онон актыыбынай позициялаах дьиэ кэргэнтэ улааппыт оҕо уопсастыбаҕа түргэнник киирэр, ылсар. Билигин саныаатахпына, оскуола саҕаттан уопсастыбаннай олохтоох ороспут эбиппин, "Юный друг – милиция" хамсааһыныттан саҕалаан. Манна биһиги ахсыс кылаастан киирэн үлэлээбиппит. Ону таһынан хас биирдии оскуолаҕа бэйэни салайыныы тэриллэтэ баара. Манна үөрэҕи таһынан, эбии ноҕуруускa оҥостон, ханнык эрэ министир дуоһунаһыгар олороҕун (күлэр). Онтон устудьуоннуу сылдьан, Санкт Петербургка саха устудьуоннарын түмсүүтүгэр эмиэ баарым. Үлэһит буолан, Чурапчыга кэлэн, улуустааҕы ыччат координационнай сэбиэтэ тэриллибитигэр бэрэссэдээтэлинэн ананан үлэлээбиппин. Улуустааҕы Дьахтар сэбиэтигэр, аан бастаан бэрэссэдээтэлинэн соябуйааччынан талыллыбытым, онтон бэрэссэдээтэлинэн ананан күн бүгүн үлэлии сылдьыбын. Төрөппүттэрим курдук уопсастыбаннай үлэҕэ эппиэтинэстээтик сыһыаннаһабын. Дьиэ кэргэним өйдүүр, билэр, кыралаан оҕолорум эмиэ уопсастыбаннай үлэ уонна тустаах үлэ диэн сыаналаан, көрөн, холобурбар улаатан эрэллэриттэн наһаа үөрэбин.

- Биримэҕин хайдах аттарынаҕыҥ?

- Биримэни сөпкө аттарынан, кини ситиһиилэрэ буолар, хас да эйгэни, хайысханы дьүөрэлээн илдьэ сылдьар. "Дьиэ кэргэннээххин, тэриллэни салайаҕын, уопсастыбаннай олохтоох эмиэ наар баарыгын. Биримэҕин хайдах аттарынаҕыҥ?" диэн үгүс кини ыйытар. Бир биргэ олох мэһэйдээбэт. Тейиннэн хас да сорудаҕы тэҥнэ оҥороҕун да, оннук түргэнник тэҥнэ сайдаҕын. Холобур, элбэх киһини кытта алтыһар, элбэх киһиттэн уопут ылар ийэ дьиэ кэргэнтэ аналлаах биллиэ баһан биэрэр. Оҕолоруҥ эмиэ ол тиэмпэнэн сайдан иһэллэр. Онтон үлэҕэр уопсастыбаннай олох комолоох буолар. Холобур, үлэни ситиһиилээх буоларыгар уопсастыбаннай олохтоох билсибит, алтыспыт дьонуҥ-сэргэн күүс-көмө буоллаллар. Барытын тэҥнэ тутан дьүөрэлиигэ кини "кыайабын", "кыанабын", "баҕалаахтын" диэтэхэ, иттарыныр буолар эбиккэн.

- Кини олорорун тухары сии биир сылайар кэмнэрдээх буолар. Оччотугар күүс-уох хантан ылаҕын?

- Оннук. Ханнык эрэ кэмнэ кини сылайан ылар. Ордук 30-35 сааскыттан биллэн барар. Онуоха мин Светлана Гуляева "Хамсаныы оскуолатыгар" сылдьыбытым иккис ыйыгар бардым. Светлана Степановна бэйэтин доруобуйатын, эт-сиин да, өй-санаа да өттүгэр олус үчүгэйдик көрүнэр, туһалаах научнай сүбэлэри биэрэр. Ол курдук, ханнык баҕарар кини этэн турар. Ол иһин биһиги эппиттхааммыт туруга биһиги баҕабытыгар, өйбүтүгэр-санаабытыгар эппиэттиир буолуохтах, кини эмиэ тэҥнэ сайдыахтаах. Кини уута көтүөр диэри төлөпүөнтэн наһаа элбэх информацияны ылар кэмэ, билигин өссө долгутуулаах баҕайы кэмнэр буола туралларын диэн, иннэ гынан, биһиги иҥнаа төлөпүөнтэ олорон хаалбакка, күүстээх эрэсимни тутуһуохпутун наада. Биһиги дьиэ кэргэн эрдэ утуйар, турар буола сылдьыбыт. Күммут алта аҥаартан саҕаланар. Кини сэниэтэ киэһэ тоҕуска диэри оруобуна тиийэр. Сэниэлээх кини тэҥнэ барытын ситиһэр. Онон эрдэ утуйуну, эрдэ уһуктуулу кыайыҥ диэн сүбэлиибин.

- Социальнай ситимнэ тус страницаҕын кордоххо, оҕоҕун көрөн олорор кэмнэр аныгы идэни баһылаабыккын.

- Билигин үйэҕэ кини олорон эрэ эбии дохуот киллэриниэн сөп. Кини сатаабата диэн – суох. Баҕарар буоллаххына, ханнык баҕарар хайысханы талан, эбии үөрэнэн, эбэтэр эрдэттэн баар сатабылын сайыннаран, дьиэ кэргэнтэн эбии дохуот киллэриниэҕин. Мин нуучча тылын учуутала буоларым быһыытынан, бэйэбэр арыый сөп түбэһэр дуу диэн, SMM-менеджергэ куурус аастыбытым. Уопсайа, алта тэриллэ интэриэнэт страницаларын үлэлэтэн, тупсаран, киэргэтэн оҥорон туттарааччым. Онтукам дьиэ кэргэнтэ эбии үбү киллэрдэ. Онон дьиэҕэ олорор ийэлэргэ этиэм этэ – чуигуйан олорон хаалбакка, бэйэҕитигэр туох эрэ саҥаны арыйан, ханнык эмэ хайысхаҕа холонон көрөргүтүгэр ыҥырабын. Холобур, ким эрэ баҕар быоти-мастер буолуон сөп, ким эрэ инстэнньэҥ. Олус элбэх саҥа идэ уонна онлайн дьиэҕэ олорон үлэлиирэ наадалаах испииспэлиистэр баар буолбуттара астыннарар.

- Анастасия, истиҥ кэпсээннэриҥ иһин махтал. Эйигин Ийэлэр күнүнэн эҕэрдэлиибин. Дьиэ кэргэнигэр иллээх олоҕу, дэлэй үбү-аһы, үрдүк ситиһиилэри баҕарабын.

Марфа ПЕТРОВА.

ҮӨРЭХ

Учууталларга анаммыт сэминээр ыытылынна

Дархан кыһаҕын бастыҥ учууталларын уонна ыстуударын тарҕатар ороспуубулукэтиҥэн сэминээр ыытылынна.

Ороспуубулукэтиҥэн сэминээр Семен Новгородов аатынан Чурапчы орто оскуолатын тэрийиллэ сылын чэрчитинэн буолла. Дьаһан кыһаҕар күн бүгүн 1121 үөрэнээччи, 164 үлэһит ол иһиҥэр 115 педагог, 89 предмет учуутала олох куурусхоз тик үөрэнэ, үлэлиэ-хамсыы сылдьаллар.

"Быйылгы дьыала бу – иккис улаханнык тэрээһиммит буолар. Аастыт үөрэх дыылыгар ахан сүүрэх кылаас учууталлара ороспуубулукэтиҥэн сэминээри ыытыы тэрийбиттэрэ. Бүтүннү сэминээргэ бырагыраамбыт эмиэ киэҥ, маннык биһиэхэ Тоҕоо, Мэрэй Хаҥалас, Таатта улуустарыттан Дьокуускай куораттан уонна бөҕөнөн учуустут оскуолаларыттан учууталлар кэлэн хорошнэ, бөҕөнөрдөн хаһыат сылдьаллар. Үбүлүөйдээх тэрээһиннэрбит саҥаналлар, үбүлүөй сэтиньиэ ыытыллыан быланнылар, Иннокентий "Борисов ааҕыылара", бэйэбит выпускниктарбыт аатталарыгар ыспартыыбынай күрэхтэһиннэр, дэкээдэ чэрчитинэн методическай, интэр үлэҕэ, культуурунай тэрээһиннэр буоллаллара күүтүлэр", - диэн СӨ үөрэҕириитин туйгуна, Семен Новгородов аатынан Чурапчы орто оскуолатын дириэктэрэ Надежда Васильевна Уарова билиһиннэрэр.

Сарсыарда 10 чаастан бастакы аһаҕас уруоктары үөрэх кыһатын бастыҥ үрдүк категориялаах учууталлар – Л.Е. Максимова, А.В. Оконешникова, Н.Д. Ким, Е.И. Сивцева, А.Е. Григорьева, А.Г. Баяҥтаева, Н.В. Захарова олус үчүгэйдик саҕалаатылар.

"Маннык улахан сэминээри биһиги оскуола 8 сыл анараа өттүгэр тэрийэн ыытыыбыт. Учууталларбыт уонтан тахса аһаҕас уруогу ыытыахтара. Маны таһыаан, тоҥмут комитиэтэ кэлэн бырайыактарын көмүскүөхтээхтэр, итиэннэ тоҥмуттэр, учууталлар маастар-кылаастары тэрийэн ыытыахтара. Көрдүөрдэрбитигэр педагогическай быыстапкалар турдулар. Эбиэттэн киэҥэ эбии үөрэххэ, уруоктар тиэмэлэригэр маастар кылаастар буолуохтара. Сэминээрбитигэр сүүрүн ыалдьыппытынан Дьокуускай куораттан филологическай наука хандыдаата, РФ уопсай үөрэхтээһинин бочуоттаах үлэһитэ Николай Иннокентьевич Бугаев буолар", - диэн дириэктэри үөрэх чаастыгар солбуйааччы **Григорий Баяҥтаев** кэпсиир.

"Мин бэйэм биир идэлээҕим Алена Оконешникова ыытыт "Жизнь египетского вельможи" диэн уруок-экскурсиҥэҥ киирэн таҕыстым. Уруок сыалын-соругун ситистэ. Барыта ФГОС ирдэбилиэн. Интэриэһиэй, эйэҕэ сурунуум. Салгыы обществознание уруогар бараары турабын. Тоҕо даҕаны устуоруйа учуутала буолбутум иһин, өссө бу аҥын сүүрүх кылаастарга, СӨ үөрэҕириитин туйгуна, улууска киэҥник биллэр, ытыктанар учуутал Луиза Максимова "Позиционное чередование гласных звуков. Письмо с пропуском орфограмм слабых позиций" диэн уруогар сылдьыахпын наһаа баҕарбытым да, бириэмэ тиийбэтиэн, кыайан сылдьыыбатым. Ол эрээри үгүс учууталлар кини уруогун улаханнык биһирэстилэр, хайҕаатылар", - диэн Афанасий Илларионов аатынан Хайахсыт орто оскуолатын устуоруйаҕа учуутала ***Игорь Лазарев*** *саныатын үлэһиннэ.*

Сэмэн ЖЕНДРИНСКЭЙ.

ИНТЕРВЬЮ

Сахалыы клавиатураны туттаҕын дуо?

Интэриниэт сайдан, сахалыы кэпсэтэр тылбыт-эспут мөлүйүөн ааҕааччылар, ыччаттар нууччалыы булкуйан саҥараллара тоото. Оҕолор, ыччаттар нууччалыы булкуйан саҥараллара элбээтэ. Онон кэнники кэмнэ сахалыы таба суруйуута, сахалыы элбээтэ. Онон ханнык кэмнэ сахалыы сыһыарылылар, ку- йаар тэтимин кытта телефуоннуу сахалыы сыһыарылылар, ку- йаар тэтимин кытта телефуоннуу сахалыы сыһыарылылар, ситимнэр анал ханаалдар үксэтилэр. Ол оннук биир сыһыарылыны төһө тутарыынан – Сахалыы клавиатура буолар. Бу сыһыарылыны төһө тутарыынан – Сахалыы клавиатура буолар. Бу талларын туһунан көрсүбүт дьоммуттан ыйытталастым:

Туйаара Ким, Чурапчы нэһилиэгин олохтоохтоо: ▸

- Сахалыы клавиатура баар: бу Андроидка уонна туспа «Anysoftkeyboard» сыһыарыы быһыытынан.

Андроид гиэнэ олус туһалаах, табыгастаах «Т9» функциялаах. Ол эбэтэр, сыыһа эбэтэр нууччалыы буукубанан суруйдахпына, бэйэтэ сахалыыга коннорор. Оттон «Anysoftkey» эмиэ үчүгэй эрээри, оннута-манныга тиийбэт.

Кердөөх түгэннэр элбэхтэр. Үксүгэр ыксаан суруйуутан тахсаччы. Ол курдук, ыксыы сылдьан суруйбут сообщениеларым Т9-нан көннөрүллэн ыытыллыбыт буолаччылар. Ону кэлин, киэҥэ биирдэ өйдөөн көрөччүбүн, күлэччибин. Маныаха куруутун «бу Т9 коннордо» диэн ыытаччыбын. Аны сороҕор көннөрөччу суоҕа эбэтэр суруйбут тылбын сотон баран, атыннык суруйаччы. Ол, дьэ, төтөрүтүн биириэмэни сиир.

Сахалыы клавиатура олус наадалаах, ааҕарга да үчүгэй.

Екатерина Захарова, Мугудай нэһилиэгин олохтоохтоо:

- Олохпут сайдан, дьону кытта сирэй көрсөн алтыһарбыт аҕыйаата, үксүн «Бассаабынан» суруйсабыт. Оттон наадабытын телефуоннуу нөҥүө быһаарсарбыт үксэтэ. Күн аайы туттар тылбытын аахайбакка, күдэриниэ, ааастаан кылгатан суруйарга үөрэнибит. Онтон сылтаан, тыл өйдөбүлэ сүтэр, таба суруйуубут атахтанар, оннооҕор улахан дьон «Н» - «Ҥ», «Х» - «Ҕ» буукубаларга мунаарар буоллубут. Онон хайаан да сахалыы клавиатураны туттуохтаахпыт диэн телефуоммэр хачайдаабытым. Сахалыы тылбыт, буукубаларбыт - «ҕ», «ҥ», «өө», «үү» "и" сүпэтин туһугар, тоҕоостоох тылбытын убаастаан сахалыы клавиатураны туттун.

Василена Мохначевская, Чурапчы нэһилиэгин олохтоохтоо:

- Телефуоммэр сахалыы клавиатура сыһыарылытын сөбүлээн туттабын. Күннээҕи олохпутугар саамай «Бассаабы» туттабыт. Сахалыы клавиатура суоҕа буоллар, тылбытын-эспутун куруук кылгатарбыт, сахалыы буукубалары нууччалыы буукубаларыван суруйар күһаҕан дьаллык курдук буолан хаалыа этэ. Онон олус наадалаах бырагыраама диэн саныыбын. Сыыһа өйдөөбүн көрдөөх түгэннэрэ тахсаччылар, күлэччибит уонна оннук умнуллан хаалаччы.

Марфа ПЕТРОВА.

ЧУРАПЧЫ ОРТО ОСКУОЛАТА АҺЫЛЛЫБЫТА 150 СЫЛЫГАР

Одьулуун начаальный оскуолатын бүтэрэн, 1950с. Чурапчыҥа үөрэҕэ киирдим. Учуутелбыт Евдокия Григорьевна Слепцова этэ. Үлэтигэр кыһамныылаах ирдэбиллээх, оҕолор барыа соҕотоҕолор. Николай Николаевич Попов кылаастыт салайааччытынан анаммыта. Кини ахсаан уруогун үөрэтэрэ. Кылаас чаастыгар элбэҕи кэпсиирэ, сайыннарара. Гуля Королева туһунан кэпсиирин өйдүүбүн. Оннооҕор "Два капитана" диэн кинигэни уруок кэннитэн тылбаастаан барытын кэпсээбитэ.

Чурапчы орто оскуолатыгар үөрэммит үтүө сылларым

Сэттис кылааска Степан Кузьмич Макаров кылаас салайааччытынан анаммыта. Учуутабыт барахсан эрэйи кыттыылаҕа этэ, иккі баттыктаах сылдьар. Эрэйи туһунан хаһан да кэпсээбэтэҕэ, бука, кэпсиирэ ыарахан буолуо. Биһиги кинини ытыктыырбыт, кини тула сүүрүү-көтүү, үөрүү-көтүү буоларбыт.

Оччолорго аҥар кэйиллэктэргэ орто оскуола диэн аһылла илиҥ. Онон 8-с кылааска барыа нэһилиэктэртэн киирэн, 150-ча оҕо 4 кылааһынан үөрэммэрбит. Чурапчылары 4 аҥы үлэлэрэн кэбиспиттэрэ. Ол сыл оскуолабытыгар кини үөбилиэннэрэ элбэх нуучча учууталлара кэлбиттэрэ. Үгүс предметтэргэ киниэлэргэ үөрэммиппит. Анэийскай тылта ол кэмнэргэ аан бастаан үөрэммиппит. Мария Иванова Архипова омуктуу сэнээрэрэ, үөрэтэрэ эҥээбиппит. Сарохтор күлэн мөҕүлэллэрэ, Кини кэннитэн Илья Федорович Семенов диэн ыспарсымыан киһи учууталлаабыта. Кини Чурапчыҥа аан маанай ыспартыыбынай хаамыы көрүнүн тэниппитэ. Оҕолуун, улахан дьоннуун дьарыктанар буолбуттара. Төрдүс, ахсыс кылаас оҕолоро эбиэт кэннитэн биир куорпуска үөрэнэрбит. Иванов диэн киһи дириэктэрдээбитэ. Сорохтор интэриниэккэ, сорохтор ыалларга дьиэлэнэрбит. Өребүлгэ уруок кэннитэн биирдэ эмэ дьиэбитигэр сатыы барарбыт. Ноҥуо күн төттөрү эмиэ сатыы кэлэрбит.

Бэһис-сэттис кылааска нуучча тылын Александра Ильинична Герасимова үөрэппитэ. Кытаанах, ирдэбиллээх этэ – уруогар араас ньыманы туттара, чуолкайдык саҥарарга үөрэтэрэ. Кини өссө таба суруйарга, ааҕарга болҕомтотун уурара. Миигин хаста да дьиэтигэр ыыран, оҕолор үлэлэрин бэрэбиэркэлиирэ комолоһуннорбитэ. Нуучча тылын учуутала Октябрина Ивановна (Парфенова) Константинова уруок таһыаан акробатикаҕа дьарыктаабыта. Саамай ыраатыгэс кыыстыын Роза Сивцевалыын кэнсиэргэ нуомэр көрдөрөр этилэрэ.

Роман Ильич Васильев географияҕа, устуоруйаҕа үөрэппитэ. Кини олоҕу кытта ситимнээн үөрэтэрэ. Дьиэтээҕи сорудаҕар судаарыстыбалар туспарыттан эбии матырыйаалары хомуйан, кэнспиэктээн аҕаларбыт. Биирдэ Венгрия коммунистическай партиятын сэкиргэтээрэ Матьяш Ракоши Саха сирин, чуолаан Амма Аччыгыйа сибээһин умнубаппын. Ахсыс кылааска устуоруйаны Виктор Семенович Алехин үөрэппитэ. Үөрэххэ олох ураты ирдиир ньымалаах этэ. Үөрэнээччилэри уруок ахсын ыйытара, онон сырыы ахсын бэлэмнэнэн кэлэрбит. Дьэ оннук үөрэнэн, барыа "4", "5" сыаналаах ылларбыт.

Математикаҕа Нина Александровна Прянишникова үөрэппитэ. Кылаастыт салайааччытынан үлэлээбитэ. Олус кыһамныылаах учуутал этэ. Лоп-баачы, дьоһуннаахтык тутта сылдьар Сеня Алексеевы корунгуттэн көрөн, кэлин салайааччы буолуо диэн саныыра үһү. Кинини кылаас старостатынан анаабыта. Оскуоланы бүтэрбиппит 25 сылыгар учууталбытыгар махталбытын биллэрэн, кинини Киев куораттан ыыран, Дьокуускайга, Чурапчыҥа, Дириҥнэ күүлэйдэппиттэрэ.

Чурапчы орто оскуолатын бастакы выпускниктарын холобур оногостон үөрэммиппит. Барыа да үөрэххэ тардыһыылаах, бэрэдэктээх,салайар үлэҕэ талаанныах оҕолор этэ. Коля Адамов, Вася Яковлев, Коля Ефимов, Нюрбина Дьячковская, Уля Иванова, Катя Захарова, Таня, Дария Макаровалар, Анна Борисова о.д.а. Чурапчы оҕолоро, биллэр ыспарсымыаннар – Сидор Попов, Вася Попов, Степа Куприянов, Анна Макарова, Зоя Кузьмина, Паша Лукина, Алексей Евграфов, Саша, Роза Сивцевалар, Мандалина Дуранова оскуолаларын чиэнин элбэхтик көмүскэһиттэрэ.

Нуучча учууталларыгар үөрэммит буолан, оҕолор үөрэхтэрин таһымыгар, кини быһыытынан сайдыыларыгар, нууччалыы холкутук кэпсэтиилэригэр көмөлөөх буолбута. Биирдэ үөрэммит оҕолорбутуттан хас да оҕо соҕуруу куораттарга үөрэммиттэрэ: Кеша Поисеев, Роза Сивцева – Москваҕа, Миша Старостин, Паша Макаров – Иркутскайга, Виктор Кривошапкин, Петя Попов – Омскайга, Клара Кулаковская – Томскайга үөрэнэн, араас идэлэри баһылаан, оройуон, өрөспүүбүлүкэ таһымыгар испиэлиис, салайааччы да быһыытынан ситиһиилээхтик үлэлээбиттэрэ.

Тоҕсус кылааска тахсыыбытыгар Дириҥнэ орто оскуола аһыллан, соҕуруу нэһилиэк оҕолоро онно үөрэнэ барбыппыт. Дириҥ оскуолата быйыл 100 сылын үрдүк таһымнаахтык бэлиэтээтилэр.

Биир кылааска 150 буолан үөрэммит кылааһынныктарбытыттан аҕыйаан, билигин да ситиммитин быспакка, билсэ олоробут.

Чурапчы оскуолата быыргыттан куруутун ситиһиилээх үлэлээх учууталларынан, бастыҥ үөрэнээччилэринэн биллэр-көстөр, аата кэҥэтик аатталлар, атын оскуолаларга куруук холобурга сылдьар. Биһиги физика учууталларын холбоһугун салайааччылара Иван Андреевич Никитин, Леонид Афанасьевич Герасимов сатабыллаах салайааччыларынан Гаврил Михайлович Яковлев, Мария Иустиновна Хоютанова, оройуон учууталлара уопут атастаһан, хардарыта уруокка сылдьыһан, үөрэнээччилэрбитин олимпиадаларга үөрэтэһиннэрэн үлэлээн кэлбиппит.

Чурапчы орто оскуолатын кэлэктиибин, барыа үлэһиттэри 150 сылаах үбүлүөйүгүнэн ис сүрэхтэн эҕэрдэлиибин, кытаанах доруобуйаны, өссө үрдүк ситиһиилэри баҕарабын.

Татьяна ДАЛБАЕВА,
Чурапчы орто оскуолатыгар 5-8-с кылаастарга үөрэммит педагогическай үлэ бэтэрээнэ.

ХОТУ КӨҺӨРҮЛЛҮҮ 80 СЫЛЫГАР

Умнубаппыт, өйдүүбүт

Мин хос эбэм, сэрии ветерана, Төлөй нэһилиэгин «Калинин» колхозуун чилиэнэ Мария Михайловна Попова, эбэм Александра Максимовна Попова-Сибирякова Көһөрүллүү кыттыылаахтара этилэр.

Ыар тыыннаах уураах

БСК(б)П КК «Сибинэ өрүстэригэр уонна Үһүк Илингэ балыгы бултааһыны сайыннарар туһунан» 1942 сыл тохсунньу 6 күнүнээҕи уураах, Саха сирин хотугу өттүгэр фронт туһатыгар балыктыы диэн кинн уобаластартан 5 тыс. 907 спецпереселенец аҕалыллыбыта, ороспүүбүлүөктэн баҕа өттүлэриттэн 1 тыс. 449 киһи, ФЗО-ну, өрүс училищетын бүтэрбит 376 ыччат барбыта. Кинилэри хотугу дойду тыйыс усулуобуйатыгар сөптөох дьиэнэн-уотунан, туттар тэриллиэн ситэ хаачыйбакка олорон, балык бырамыысыаннаһын саҥа тэриллибит салаатата үлэһит ахсаанын эмбэтэргэ туруммута.

Ол түмүгэр, БСК(б)П обкомун бюрота (обком бастакы сэкиритээрэ И.Л. Степаненко, Совнарком бэрэссэдээтэлэ В.А. Муратов, Сир оноһуутун наркома Н.Г. Анашин) 1942 сыл атырдьах ыйын 11 күнүгэр «Чурапчы оройуонун колхозуостарыгар сыһыаннаах дьаһаллар туһунан» диэн 213 №-дээх уураах ылыммыта. Бу уураах быһыытынан, Чурапчыттан 41 колхоз хоту үс оройуоннга – Кэбээйиҥ (18 колхоз, 2 493 киһи), Эдьигээнҥэ (13 колхоз, 1 736 киһи), Булунна (10 колхоз, 759 киһи) көһөрүллүбүтэ.

Эрэй эҥэрдээх айан

Хос эбэм Мария Михайловна 1912 сыллаахха Чурапчы улууһун Одьулуун-Чакыр нэһилиэгэр төрөөбүт. Дьоно хас да оҕоттон соҕотох кинини тутан хаалбыттар. Саҕаан ситиҥэ Төлөй нэһилиэгэр «олохтоох Поповтар уоллаттар Дьоҥуоргэ эргэ биэрбиттэр. Хелбоһуктааһын буолбутугар кэр ыал «Калинин» колхозуоска киирбиттэр.

Егор Ильич Попов хас да төгүл Аллаах Үүн таһаҕаһын таһыыта сылдьыыбыт. 1942 сыл сайыныгар, бэс ыйынааҥы саамай улахан хомуурга, бэбиэскэ тутан аармыйаҕа барбыт. Ити сыл күҥүнүгэр Чурапчы колхозуостарын хоту көһөрбүттэр. Ол туһунан хос эбэм маннык кэпсиирэ:

– Төлөйгө үс колхоз баара: «Калинин», «Олоххо киирии» уонна «Төрүт». Күҥүн, от-бурдук үлэтэ үлүгүйбүтүн кэнниҥ, нэһилиэк сэбиэтин мунньаҕар МТС тойоно тахсан: «Эйиги колхозостаргыт барыы Кэбээйиҥэ балык үлэтигэр барар буоллуларыҥ, – диэтэ. Хомуларга хас да хонуугу биэрдэ, оччо хонон баран Аллаҕа Бэстээхэ киирэбит, баарса -хотэйэн турар, бойэҕиэтин кытары туох да улахан таһаҕаһы ылбаккыт диэтэ. Оччолорго колхозпут бэрэссэдээтэлэ Смирников Логонтой-Кэнчиэрэ, кэлин Хойутаанап Уйбаан Баһылайабыс буолбута. Улэхтээх күммутүгэр айаҥна турунубут. Түөрттүү ыал бинэ тэлиэгэлээх оҕуска кыра оҕолоору кытары таһаҕаспытын тиэнэн, Мээндийэттэн түөрт хонук айаннаан Аллаҕаа Бэстээхэ кэллибит. Оччолорго эбэм Суура түөрт сыастаах оҕо этэ.

Ханнаҕы бэлэм баарса кэлиэй? Дьоннор ким балаакканан, ким отуу оҥостон аһаҕас халлаан анныгар хоно сытар эбиттэр. Биһиги колхоз балааккалаах буолламмыт; кыра оҕолоохтор онно сиэмэлиннибит, атыттарбыт талахха таҥаһы ыйаан хаххаланнылар. Ыйы аҥарын көрүҥэ оннук олордубут. Оҕо-уруу, кырдьаҕас өттүбүт күҥүнү-түүн ортотун тымныйан, ачыктаан сүрдээҕин хоттордо. Инньэ гынан, быстарыы дойдубут буоруттан ортотун араҕа да иликпитинэ саҕаламмыта.

Балаҕан ыйын ортотугар Бэстээхтэн Даркылаахха бырааҕан, онно үс-түөрт хоннорон баран, бинэ борокуоккка хас да баарса буолан аналлаах сирбитигэр ергиҥ хоту устан сэнньигистибит. Аара хас да сиргэ, хастыы да хонуккка тохтоон, атын баарсаларга сламылаһан баран, кыс хаар түһүүтэ эрэ Тыайаҕа тиийбиппит.

Бөҕүөлэк таһыгар бырааҕыллыбыт балаҕаннары биэрбиттэрин оҥостон «олохсуйбуппут. Сарсыарда тыҥ хатыыта туран оҕолору бойбоччу таҥыннаран, уу хаһыынан үсэннэрэн, ааны дулҥуйэн баттатан баран, суох балыгы мунхалаан сордоммуппут. Былас холобурдаах мууһу нэһиилэ кейон, отучча ойбону алларан мунха түһэрэн мунаннарбыт күөл ньамаҕын эрэ таһаарар... Кыһын ороҕо аһыыта: «Оскуола интэриниэтигэр асчыт наада», – диэн буолбутугар, мингин ыытыттара.

Интэриниэккэ

Оскуола Харыйалаах диэн сиргэ турар буолан, «Харыйалаах оскуолата» дэнэр эбит. Интэриниэккэ хас да нэһилиэк оҕолоро, ол иһигэр Чурапчыттан көһөрүллүбүт «Калинин» колхоз (Төлөй) оҕолорун таһынан Лүксүгүнтэн кэлэн үөрэнэр «Куйбышев» колхоз (Болтого), «Саҥа олох» колхоз (Арылаах) оҕолоро олорор эбиттэр. Хос эбэм бастаан тиийээт, интэриниэт балаҕана олус тымныытын, хас да ыалдьан (оччолорго хоргуйан да охтубуту «ыалдьыбыт» диэллэрэ) сытар оҕо баарын көрөн салла саныыбыт, харытын ньиппарынан күүстээх үлэҕэ туруммут.

Оскуола сэбиэдиссэйэ нуормалаан биэрбит аһын астаан оҕолору аһатарын таһынан, таҥастарын-саптарын бэрийэр түбүгэр түспүт. Тымныыта бэрдиттэн таҥастыын утуйар уонна атын улаарыттара суох буолан, эрэйдээхтэр таҥастара-саптара ылдьырийэн бүппүт, оскуолаҕа уонна аара суолга тоҥоллоро бэрдиттэн аһаат; оҕоҕу өйүүр эбиттэр.

Хос эбэм инстэнэр массыынатын уонна баахылатын тимирин ылдьэ барбыт. Онон олохтоохтор оҥу-маны тиктэрэр буолбуттар, бинэ интэриниэт оҕолоругар буһарбытын корон, бурдугун биэрэн, баахыла оҥорторор идэлэммиттэр. Ол дойдуга баахыла диэнни билбэт дьон сонурҕаан, өлүс собулээбиттэр. Төлөбүрүн бытархай балыгынан, кыра этиҥэн биэрэллэриҥэн хос эбэм Чурапчы оҕолорун эбии аһатар эбит. Онон тоһо да уоһан-тотон барбаталлар, оҕолор сиэ өрүттүбүттэр.

1943 сыл сайыныгар «Калинин» колхоз мунхаһыттара Таас Тумуска киирэн, бэркэ бултуйбуттар. Фронтна барбыт дьоннорун кытары билсэ турар эбиттэр. Хос эҥэбиттэн 1942 сыл кыһыныгар диэри аҕыйах сурук кэлбит, онтон сүтэн хаалбыт; хос эбэм кэлии дойдутугар тиийэн баран, 20-с туспа хайыһар биригээдэтин байыаһа Е.И.Попов Молотов куорат госпиталыгар өлбүтүн туһунан «хара сурук» 1943 сыллаахха кэлбитин билбит.

1944 сыл кыһыныгар фронтан кэлбит Өндөрөй Пинигин колхоз бэрэссэдээтэлэ буолбут. Сааһыары дойдуттугар төннөр буоллуттуут диэн сурах иннилиибит.

Бэл, сүөһү дойдутун ахтар эбит!

Дойдутугар хайдах эргиллибитин туһунан маннык кэпсиирэ:

– Кулун тутар эргэтигэр биһиги аҕыйах ынахтаах, үс оҕолоох бизэ-алта киһи колхозпутугар олох бэлэмнии, саасты ыҥыны ыйа диэн Нам сиригэн дойдуладатыбыт. Өндөрөй Бинигин иккилии ыал аайы бинэдин сыарҕалаах аты биэрдэ, аара тиийбит сирбит аайы нэрэтинэн суруйтаран кыра бурдук ылан хаһыланабыт, от ылан сүөһүбүтүн хаптарабыт. Көрсүбүт дьоммут: «Эйиги бэркэ тэринэн иһэр эбиккит, атыттар ынаҕы көлүнэн, сорохтор торут да сатыы ааспыттара», – дииллэр. Өссө бинэ нэһилиэккэ: «Биһиэхэ хаалыҥ, Чурапчыга эмиэ сут боҕото үһү!» – диэтилэр.

Муус устар бүтүүтэ Чурапчы сиригэр киирдибит, Пиэрибэй Маай саҕана Төлөй Мээндийэтигэр үктэннибит. Дойду ахтыылаҕана диэни киһи хайдах сатаан этиэй!? Бэл, сүөһү дойдутун ахтар, билэр эбит. Төлөй сиригэр киириэхтэрин эрэ кэрэх, ыран-быстаран ахан иһэр аттарбыт-ынахтарбыт соруттарыыта суох, бэйэлэрэ тиэтэйэр буоллулар. Алааска киирэн баран, салгыны-сири сытырҕалыы-сытырҕалыы, маҥыраһыы-кистэһии боҕото! Биһиги да онтон ордубатыбыт, күлээччи күлүү, ытаччы ытаата...

* * *

Хос эбэм Тыаҥа дьонун күһаҕаннык саныыбыт этэ. Лугинов Өлөксөйдоох диэн ыалы, учууталлартан Ксения Алексеевна Харитонованы үчүгэйдик саныыра. Бу кэпсиир кэмигэр кини төһө да 90 саастаах сырыттар, колхозуун дьонун аатларын-суолларын чуолкайдык өйдүүрэ.

– Үлэлиир кэммэр бинэ да оҕону эчирэллэтэҕим, дьарым быстах дьаҥ ханна барыай, атын нэһилиэктэргэ оҕо бөҕө өлбүт сураҕа иннилэрэ, – диирэ.

Кинини таһынан оскуолаҕа Чурапчы Арылааҕыттан көһөрүллүбүт Никифор Попов диэн оҕолоньор уонна сэрии ветерана Анна Седалищева (билигин Мурун Тыымпыйа олохтооҕо Сергей Егорович Седалищев эбэтэ) остуораһынан, ойох оттооччунан үлэлээбиттэр. Архыып чахчыта көрдөрүнэн, 1942- 1944 сс. Кэбээйи атын нэһилиэктэрин оскуолаларыгар, интэриниэтэригэр баланча оҕо өлбүт, оттон Тыаҥа интэриниэтигэр оннук түбэлтэ таһаарыллыбатах. Итинэн «Калинин», «Куйбышев» уонна «Саҥа олох» колхозтар салаталара муударай быһыарыыны ылынан, бастыҥ үлэһиттэрин оскуолаҕа да, интэриниэккэ да сыһыаранар, астарын-таҥастарын дьаһайтаран, оҕолорун быыһаабыттарын быыһыытынан сыанаһыыр сиэрдээх.

Максим СИБИРЯКОВ,
ХИФУ аспирана.

Кырдьаҕастары чиэстиэххэ, кинилэр хорсун олохторугар сүгүрүйүөххэ

Улууспутугар Көһөрүллүү 80 сылын чиэстээн, тэрээһиннэр ыытыллыбыттара биһирэнэр. Тэрээһиннэргэ Эдьигээн улууһун дэлэгээссийэтэ кэлэн кытыннА. Өр сылларга орто оскуолаҕа биргэ үлэлээбит кэллиэгэлэрбин көрүстүм. "Айылгыга" ыытыллыбыт дьаһалта көһөрүллүү кыттыылаахтарын, кырдьаҕастарын ахтан тыл эттилэр. Экраннга "Экспедиция – 2022" биэриини көрдөрдүлэр. Улуус баһылыга Степан Саргыдаев өйөбүлүнэн атырдьах ыйын 2-8 күннэригэр экспедиция тэриллэн, Кэбээйи-Эдьигээн-Булун улуустарынан бинэ дойдулаахтарбытын көрүстиир, кинилэр ыччаттарын көрсөр сыаллаах ыытыллыбыта. Эдьигээн улууһугар көһөрүлүү кыттыылаахтарын оҕолорун көрсөн, ахтыыларын ылан, А.Я Уваровскай аатынан музуойга сылдьыбыттар.

Эдьигээн улууһун Баахынай нэһилиэгин баһылыга Николай Иванович Антонов салайыытынан, Эдьигээн улууһуттан дьону 2015 с. Чурапчы улууһугар ыыпыттара. Сыала диэн – Көһөрүллүү кыттыылаахтарын көрсөн ахтыыларын ылан, кинилэр аатларын үйэтитии.

Уодаһыннаах сэрии сылларыгар Эдьигээн оройуонун Сыалаах сиригэр тиийэн баран, Фронт туһугар диэн саҥаннан салайтаран чысканнаах ыһыҥны тымныыга тоҥоору-хатары аҕыстыбакка туран үлэлээбиттэрэ. Кинилэри чиэстээн, аатларын үйэтитэргэ музуой аһыллыбыта. Баһанай нэһилиэгэр Эдьигээн оройуонугар Сыалаах сиригэр Сквер туруорбуттара.

Раиса (ОКОНЕШНИКОВА) ТОКПОКОВА,
Көһөрүллүү кыттыылаахтарын оҕото,
Чурапчы нэһилиэгин олохтооҕо.

СУРУТУУ – 2023

ЛИТЭРЭТИИРЭ МУННУГА

ХААМААЙЫ

Үһүн кыһын кэнэ күүтүүлээх сандал саас өрөгөй күннэрэ тураллар. Тася кыыс тыа сиригэр сылдьар, Дьокуускайга маҥнайгы куурус устудьуона. Үөрэҕэр ситиһиилээх буолан стипендия ылар. Бүгүн дойдутугар айаннаары, автовокзалга кэлэн олорор. Бигэ улахан суумката толору кыһынгы таҥаһа уонна дьонуттар ылбыт кыра кэһиитэ ыгыччы симиллибиттэр. Хайа да диэки көр – толору киһи, эгин-араас сирэй-харах. Ким табахтыыр, ким хаһыат аҕар, ким оҕото ытыырын уоскута сатыыр. Күн өрөбө буолан эрэр. Тася бүгүн эрдэ туран, хомунан, үс ый кэрбөтөх ийэлээх, аҕатыгар, балтыгар айаннаары, өрө көтөҕүллэн, үөрэн-көтөн сылдьар. Төгүрүк, сырдык сирэйэ күн уотутар өссө сырдаан көстөргө дылы. Күп-хугас суһуоҕа оргууй тыалга хамсаан, сирэйигэр саба түһэн ылар. Кулгааҕар иилиллибит хара дьүһүннээх наушника «Сахалыы Викторин» долгуйуттар холбоҥон олорор.

Арай Тася ырыа долгуйуттар уйдаран олордоҕуна, хаһан да харахтаан көрбөтөх эр киһитэ кэлэн аттыгар олорунан көбистэ. Сып-сымар дьаабы, сирэйэ-хараҕа бүтүннүү баас буолбут. Кирдээх таҥаһа эргэрэн, тырыта баран ыраанныта көстөр.

- Миигин истэҕин дуо? - Тася наушниҕын араарбыта киһитэ кинизээ туһаайан боппуруос биэрэ олорор эбит.

- Истэбин, туох нааданый?

- Проезка уон түөрт харчы көрдүү сылдьабын, ким да биэрбэт. Дьиэбэр барыам этэ, тукаам.

- Оо, бу иллиҥит хайа барбыт дии! Билигин аптекаттан зелёнка ылан аҕалыам,

- Суох, суох! Миэхэ харчыта биэр, зеленкаланыма хаһаама!

- Хантан сылдьаҕыт, хайа диэки олоробут?

- Ээ ыраах...

- Такси ыпыран ыытабын дуо? Алдырыскыт ким диэний?

- Оо дьэ! Этэбин дии, хаҥыта биэр диэн, хайдах ойдөөбөккүн!

- Көмөлөһүөхпүн баҕарабын дии.

- Миэхэ аны туох да көмолоспет. Тереппут ийэм дьиэбиттэн үүрбүтэ. Тиийдэхпиэ моҕуллэн, үүрүллэн тахсабын. Туһата суох дуоһа – диэн аатыыр. «Тоҕо тереппүтүм буолла, ыт буол, кус буол, аны мин эйиэхэ кыһаммаппын, хайдах да сырыт!» - диир. Онтон кэргэним икки оҕобун туппутунан арахсан барбыта. Оҕолорбун көрүһүнэрбэт. Тереппут аҕаларыттан кыбысталлар, алҕас уулуссаҕа көрсө түстэхтэриэ, ырааҕынан куоталлар, билбэтэҕэ буоллаллар. Мин да эккирэтиспэппин, тугу да уунарым суох буоллаҕа. Арай харчы эрэ көрдүохпүн сөп. Урут сии оно-манна үлэлии сатыыр этим да, билигин оччу баҕарбаппын. Күнүм этэҥиэ аста да, туох эмэ ас көҥүнэ да - бүттэ, онтон атын миэхэ туох да нааната суох. Бэйэм курдук дьону кытта булсан хата, бу тыыннаах сылдьабын. Икки иллилээхпин, икки атахтаахпын, мээнэ ыарытыйбаппын. Соҕотох эбитим буоллар былыр үйэҕэ өлбүт буолуом этэ. Һэ-һэ...

- Тоҕо күлэҕит? Киһи күлэрэ туох баарый? Былыр үйэҕэ диэҥит, ол аата манныктан сылдьыбыккыт ыраатта дуо?

- Ээ, ким билэр, хайа дьаабы эбитэ буолла, бэйэм да билбэппин. Биһиэхэ бириэмэ да, чаҥы да көрүллүбэт дьонобут. «Дьонобут» да буолаахтаан, кимиэхэ да, туохха да нааната суох тыыннаах дуоһаларбыт. Бүгүн баарбыт, сарсын суохпут. Элбэх киһи манныктан муна-тэнэ сылдьар. Араас дьыллаҕалаахтар, көмөстөхтэх бүгүн бүтүөппит көмөстөн.

- Онтон төҕө кэнэ суолга турбаккыт? Үлэлээн-хамсаан, аһыы утаҕы тохтотон, бэйэ болотун тардыныахха сөп буоллаҕа,- Тася киһитин сирэйин өгөйөн көрбүтэ, хараҕа уулаан олорор эбит. Сибилитин күлэн ылбыт бэйэтэ өссө харааран-бороорон хаалбыкка дылы буолбут. Сыыныы туора соттоот, салгыы саҥаран барда:

- «Биһигиннээктэри» кытта маннык көрсүү кыыс толлубакка, куотан, сиргэнэн хаалбакка, көмөстө олороруҥ үчүгэйин! Махтанабын! Урукку үтүө кэмнэрбин саная ыллым. Хаһан эрэ, мин эмиэ эн курдук эдэр этим. Ыспарсымыан, үнкүүһүт бэрдэ, оскуола битэр саамай чаҕылхай оҕото этим. Үгүс кыыс миигин долгуйа көрөр. Оннук сылдьан куоракка устудьуоннуу киирбитим уонна бу буолан олоробун. Хайдах маннык олохчо кэлэн хаалбыппын бэйэм да билбэппин. Бастаан утаа, пиибэ, табаах боруобалаабыппыт, мэнинктээн, кеччургээн. Онтон ылларан барбыппыт. Атастарым үөрэхтэрин этэҥнэ бүтэрэн, эдэр испэциэлис буолан дойдулаабыттара. Онтон мин бүтэһик куурусканы үөрэхпин дэлби көтүтэн, сыыйыллан хаалбытым. Дьоммор эппэккэ, кистин сылдьан арыгыга өссө күүскэ ылларбытым. Олоҕум бүтүннүү күүлэйи эрэ батыһыы буолан хаалбыта. Ол сылдьан биир кыыска өҕө өгөрөн кэбиһэн биргэ олорорго санаммыппыт. Загсата суох икки оҕону субуруччу торотон, син дьон тэҥинэн олорон испиппит да, кэргэним миигин - Дьиэҕэ харчы куруук суох! Элбэх хамнастаах үлэтэ бул, эбэтэр арахсабыт,- диэн куттуур идэлэммитэ. Биир күн итирэн-кутуран, дьиэлээхпин диэн ойдөөн кэлэн, дьиэбэр сөһүллэн тиийэн - кураанаҕы кууспутум. Дьонум көҥөн баран хаалбыттар эбит. Сотору кэмнэн куортаммын төлүүр күнүм эмиэ тирээн кэлбитэ. Сатаан толообөкө тахсан бардаҕым дии. Онтон ыла бу, дьиэтэ-уота суох, таах ускул-тэскил сылдьабын. Быһаччы этэхчэ «хаамааччыбын». Аҕам өлбүтэ ыраатта, соҕотох ийэбин итирэн тиийэн, барахсаны үөҕэн, баттаҕыттан сөһөн, дэлби кэлэтэн, хомотон турардаахпын. Оо, ол күнү эргиттэрбиэн! Ийэм барахсаны, наһаа да аһынабын. Туох буруйун ийин оннук гыммытым буолла. Күннэ көрдөрбүт бу соҕотох оҕото маннык дьаабылана сырыттаҕым. Өйбүнэн сыыһа гынан сылдьарбын өйдүүбүн эҥ, ол тыкан баран - арыгыны эрэ баҕарабын. Хас күн аайы ийиэхпин баҕарабын. Истим да - сирдээҕи олох киэркэйэ түһэр, санаам көтөҥүөрэн, өрө тэйиэкэлиэх саҥааланабын. Миигин туох да долгуппат буолан хаалар. Бу билигин көрдүүр уон түөрт харчым эмиэ аһыы утахпар барыаҕа. Ити албыннаан проезка диибин. Дьон мээнэ харчы биэрбэт буолбут, урукку лара буолбатах, уларыйбыттар.

- Онтон арай, бу сип-сибилигин, төттөрү эдэргитигэр түһэргит буоллар - тугу уларытыа этигитий? - Тася доргуччу, быһа түһэн соһуччу ыйытта.

- Төттөрү диэ, элбэх буоллаҕа. Бэйэм талан ылбыт үөрэхтэр киириэм этэ, дьонум эппиттэринэн буолбатах. Ийэбэр харчы мээнэ ыытыма, кыһалҕаны биллэхпиэ бэйэм булан-талан киһи буолуом диэм этэ. Уонна дьиҥнээхтии таптыыр кыыһым сүрэҕин туһугар туруулаһыам этэ. Мин буоллаҕына кыбыста оонньуу сылдьан, куоттаран кэбиспитим. Билигин кини оол үрдүк дьиэҕэ дьоллоохтук ыал буолан олорор. Мин кистэлэҥ тапталбын таайбакка да, сэрэйбэккэ да сырыттаҕа...- эр киһи номнуо мырчыстан эрэр эдэрчи, кирдээх сирэйэ бөрыаран, чоҕулуҥнас кыра хараҕын уота оргууй уостан, утары турар үрдүк мэндиэмэнньэх таас дьиэ хайа эрэ түннүгүн диэки одуулаан, олорон хаалла.

СУОР

Кыырай халлаанҥа хара суор элиэтинир, сытыы хараҕынан сири-дойдуну ыраахха диэри көрөр. Хагдарыйан саһарбыт хатын-чаран быыһыгар соҕотох кыыс ытыы олороро үөһэттэн суорга эрэ көстөр. Хара үһүн суһуоҕун тыал ыһар. Арҕаатан күһүнгү тыал халын былыты үүрэн, күнү бүрүйдэ. Алаас иһэ харанаран, курутуйбукка дылы буолла.

- Ардаа өссө! - Хаарчаана өстуйбут курдук куолаһынан саҥарда. Арай өйдөөн көрбүтэ – чуп-чугас турар тиккэ сүүнэ улахан суор кэлэн кыыһы уоттаах хараҕынан маҥаабыттыы корон олорор эбит. Кыыс тоҕо эрэ кинизэ утары сүүрэн тиийэн баҕарда да, туох эрэ күүс кинини тохтотто. Былыты быыһынан күн күлүмнээн ылар. Хаарчаана хараҕын уута кууран, саная көнньөрбүччэ буола быһыытыйан, оргууй туран, дьиэлиир ыллыгын устунан хааман бара турда. Оттон суора хамсаабат, олорбут маһыттан көппөт. Кыыс туохтан саҥаарҕыырын ким да билбэт. Соҕотох ийэ буолан олус уйан, чараас буолаахтаатаҕа. Бүгүн лааппыга киирэн улаханныктан хомойон таҕыста. Икки оҕотун туппутунан харах уулаах үүрүлүнэ.

- Раз денег нет зачем ходите в магазин?! Тут вам не благотворительный союз! Как раньше тетрадок не ведём! Новый продавец - новые правила! Выход там! Ишь какая! Кушать им нечего! Зачем рожала раз нет условий! Для себя? Дети - это вам не игрушки! Пошла вон отсюда, еще хочет поспорить тут у меня!

- Я не спорю, просто раньше нам давали в долг. Мы же тут все друг друга знаем, помогаем друг другу.

- Закройте рот и вон из магазина!

- Ийээ, бардыбыт маҥтан, наһаа куһаҕан чүөчэ дии, бардыбыт?

- Зачем вы так? Чэ, бэйи, киһи аахсыбат киһитэҕин быһыыта.

Бу түгэни саныы-саныы, Хаарчаана ыллык суолун устун хааман истэ, оттон дьиэтигэр оҕолоро иккиэйэх эрэ олороллор. Улахан кыыһа ийэтэ кэлэригэр хортуоска хостоон буһарбыт:

- Ийээ, кэллиҥ дуо? Хортуоскабыт сиҥ мээнэ улааппыт эбит, сымыыт саҕа буолбуттар. Чэйдиэххэ.

Хаарчаана оҕолорун иннигэр буруйдаах курдук сананан, курутуйбут харахтарынан көрө-көрө, иккиэннэрин хам куһан ылла.

Күһүнгү киэһэ түргэнник да харанарар, халлаантка толору барча сулус. Киһи эрэ олуулаан туруох кэрэ, чуумпу көстүүтэ. Хаарчаана өргө диэри таһырдьа сөрүүн салгыны эҕирийэн, тыын ыла, сулустары одуулуу турда.

- Бу күннэргэ хамнаспын ылыахтаахпын. Хайаатар да оҕолорбор харчы ордорунан оскуолаҕа баралларыгар сана таҥас ылыам этэ. Ордуон наада...

"Саҥа кэм кэрэ кэпсээнньэх, үтүө күн үөрүү үктэллэх буоллун!" Хаарчаана биргэ төрөөбүт эдьиийэ суотабайыгар смс ыыппыт. Сарсыарда аайы алгыс тыллары ыытар идэлээх. Кини куорат кэлбэйэр киниигэр ыал буолан быр-баарчы олорбута 15 сыл буолла.

- Үтүөнү диэ, бэрт буолуо этэ,- Хаарчаана сып-сап хомунан, оҕолорун аһаан баран үлэтигэр ыстанна. Киэһэ үлэтин кэнниттэн хамнаһын туппут киһи быһыытынан, били үүрүллүбүт сиригэр тиийдэ. Хайыай, биир эрэ лаапталаахтар.

- Дорообо Хаарчаана! Кирэ кирэ, сана табаар бөҕө кэллэ,

- Эх Маайа, эн кэлбиккин дуу, бэҕэһээ сана үлэһит этэ дии манна.

- Аа, София диэ, кини аны тахсыа ыраах буолуо.

- Саҥа үлэлии тахсыбыта дии. Уопускаҕа бара оҕуста дуо?

- Суох, бэҕэһээ киэһэ дьиэлээн иһэн оҕолго түбэспит. Бөөлүүн балыыһаҕа тиэйэн илдьибиттэрэ. Атаҕын өлорбут уонна сүннүн ыытэрбэтин таарыйтарбыт дииллэр.

- Оо, бу иэдээнин!

- Суолугар утары хара суор көтөн тахсыбыт үһү, харанаҕа. Оннө сөһүйан массыынатын уруулун эрийэ баттаан кэбиспит диэн кэпсээтилэр.

- Суор? - Хаарчаана эмискэ бэҕэһээ тыаҕа көрбүт суорун санаан кэллэ. Бу санаатаҕына, олбуорун үрдүнэн үгүстүк көтөн аанарын бэлиэтии көрөр эбит. Бү түүн Хаарчаанаҕа араас санаа киирэн, уута көтөн, сүгүн утуйбакка сытта. Тоҕо суор? - диэн тобоҕуттан баар ыйытык буолан хаайда.

- Ийээ, эбэбит кэллэ! Ураа! - Хаарчаана ийэтэ илии тутуурдаах, кэпсээн кэһиилээх дьиэ ортотугар биирдэ баар буолла. Ыраах олорор буолан биирдэ эмэ айаннаан кэлэрэ. Сэрэппэккэ эрэ, соһуччу тиийэн кэлэн, оҕолорун үөрдэрин наһаа астынара.

- Хайа, сыллыый, хараҕын тоҕо кытарбытай? Утуйбатыҥ дуо, ыарыйдыҥ дуу?

- Бөөлүүн сүгүн утуйбатым.

- Тоҕо, туохтан эрэ саҥаарҕаатыҥ дуо?

- Ийээ, мин билигин кыра оҕо курдук тугу эрэ ыйытыахпын баҕарабын, - ийэтин диэки көрө-көрө мичээрдээн ылар.

- Оҕом барахсан, мин хаартар сиҥ биир оҕо буоллаҕыҥ. Кэпсээ, истэбин,

- Мин аптаахпын быһыылаах,

- Тоҕо иннэ диэтиҥ?

- Наһаа дьиктиргиибин, оҕо эрдэхпиттэн кэтэн көрдөхпүнэ, холобура, ким эмэ миэхэ куһаҕаны онороҕуна, - бу киһиэхэ сотору кэмнэн бэйэтигэр, туох эрэ куһаҕан буолар. Мин баҕарбатаҕым да үрдүнэн оннук сөп түбэһэн иһэр. Тоҕо оннугуй ийээ? Эн туох дии саныыгын?

- Чэ иһит, хаһан эмэ сиҥ биир билиэктээх этиҥ. Биһиги төрдүбүтүгэр улахан ойуун олорон ааспыт. Бүтэһик эппит тыллара - Дьоммун көрө-истэ, арангаччылыы сылдьыам,- диэн үһү. Ол аата кини биһигинн билигин да арыаллыы, көмөскэһэ, көмөлөһө сыыһыттаҕа...

- Ол иһин даҕаны, үһуннук ыарытыйар кэмнэрбэр түүлбэр кыраҕас оҕонньор көстөөччү, ол кэнэ үтүөрэр аакка бараччыбын. Биир түүлбэр букатын да үөһэ күн диэки көтөн тахсыбытым - суор кэхсүгэр. Киһилии санарбыта: - Эн сиҥ биир дьоллоох буолуоҥ! - диэн.

САРДААНА.

02 ИЬИТИННЭРЭР

Түөкүттэр албынныыр ньымалара уларыйан иһэр

Полицияҕа 53 саастаах Чурапчы олохтоохо эр киһи биллибэт дьонтто албыннатан, 30тыс солк. халтайга төлөөбүтүн туһунан тыллаабыт.

Ол курдук, от ыйын саҥатыгар бир үтүө күн төлөпүөн нөҥүө «Ватсап» социальнай ситимнэр биллэриилэри көрө олорон, уламыр сыанаҕа «Реторнай косилка атыылаҥарын» сэргии көрбүт. Биллэриигэ ыйыллыбыт нүөмэринэн эрийэн билсэн, табаар уопсай сыаната 65 тыһыынча буоларын билбит. Бастаан сыана анаарын – 30 тыһыынчаны төлөөтөҕүнэ, атыылаччы табаары киниэхэ тута ытыах буолбут. Атыылаччы Чурапчы олохтоохун итэҕэлгэ киллэрэн, табаарын ыытыах буолан мэктиэлээн, 30 тыһыынчаны төлөпүөн нөҥүө «онлайн банк» көмөтүнэн төлөттөрбүт. Ол кэнниттэн атыылаччы сибээскэ тахсара уустугуран испит. Эбитин, «өссө сыана анаарыгар тыраахтар атыылыыбын, 65 тыһыынчаны ыыттахпына, сакааскын иккиэннэрин тэҥинэн ыытыахпын сөп» диэбитигэр, эр киһи дьэ, албынна кирбитин, массыаннык угаайытыгар түбэспитин өйдөөн полицияҕа тыллаабыт.

Ыытыктабыллаах Чурапчы улуусун олохтоохторо! Масыанныыктар маннык хабааннаах бруубу онгороллара күннэтэ үксүү турарынан, Саха сирин ИДьМ Чурапчытаабы отдела өссө төгүл сэрэтэр: «Ватсап»социальнай ситимнэр, атын да биллэрии таһаарар интэриниэт-сыһыарыыларыгар тахсыбыт чэпчэки сыаналаах табаардары атыылаһартан туттунаргытыгар. Билбэт дьоҥнутугар эрдэттэн тугу да төлөөмөҥ, хаһан да харчыгытын урут ыытыман. Түөкүттэр сырыы ахсын дьону албынныыр ньымалара уларыйа турар. Кім баҕарар масыаннык угаайытыгар кирэн биэриэн сөп, онон олус сэрэхтээх буоларгытыгар ынырабыт.

Л.А. ЕГОРОВ,
РФ ИДьМ Чурапчытаабы отделын участковай боломуочунайа, полиция старшай лейтенана.

БЫРАЙЫАК

Болтоноолор боһүөлэк иһинээҕи суолу онгороууну өйөөтүлэр

Балаҕан ыйын 19 күнүгэр Болтоно нэһилиэгин дьаһалтатын иһинэн 2023сылга былааннанар «Олохтоох көҕүлээһинин өйүүр бырагыраамаҕа» олохтоохтор ханнык бырайыагы өйүүллэрин онлайн куоластаа**ҺЫННЫЫН** быһаардылар. Биһиги нэһилиэктит дьоно бу бырагыраананан кириэн аарканы саҥардан туппута, В.А Саввин аатынан норуот айымныытын дьиэтэ хаһытаальнай өрөмүөннэммитэ, уу ситимэ өрөмүөннэн холбоммута, 2021 сылга уулуссалары сырдатыы үлэтэ ыытылынна. Олохтоохтор көхтеөхтүк кытыннылар.

Ол курдук:

1. Суолу өрөмүөннээһин – 109 куолас, 84%;
2. Устуорт былаһакката – 21 куолас, 16%.

Онон, элбэх куолаһы ылбытынан, 2023 сыллаабы «Олохтоох көҕүлээһини өйүүр бырагыраамаҕа» «Суолу өрөмүөннээһин» бырайыак үлэтин көмүскүүргэ үлэ саҕаланыаҕа.

Болтоно нэһилиэгин дьаһалтата.

КЭРИЭСТЭБИЛ

Убаай Бүөккэбит сырдык мөссүөнүн умнуохпут суоҕа

Биһиги, Флегонтовтар аҕа уус, күндү кийибит, аҕабыт, бырааппыт, «Убаай Бүөккэбит» тапталлаах кэргэн, бир дьиэ кэргэн аҕа баһылыга, Чурапчы улууһун Дириҥэттэн төрүттэх Чурапчы нэһилиэгин олохтооҕо, сибээс бэтэрээнэ Флегонтов Петр Прокопьевич ыарахан ыарыыттан соҥуччу сирдээҕи олохтон туораабыта бу дьыл, алтыннаа 15 күнүгэр бир сыла туолар.

Убайбыт Петр Прокопьевич олунньу 14 күнүгэр 1961 с. Анна Васильевна уонна Прокопий Петрович Флегонтовтар дьиэ кэргэнигэ 4-с оҕонон, эбэтин Кэтфинис, эбэтин Баһылай Федоссеевтар маанылыгын кэннэриэн күн сирин көрөн үөрдүбүтэ. Кини кырдьаҕас эбэлэх, эбэлэх улаппыт буолан, бэйэтиттэн аҕа саастаах дьонтто олус болҕомтолоох, кыһамныылаах буола улаппыта. Ол курдук, 41 сааһыгар диэри аҕатын уонна эдьиий Аанабытын кытта сүөһү көрсөн, бэйэлэрин көрөн-истэн, үлэлээн-хамсаан олорбута.

Онтон олоҕун аргыһын, тапталын Натальятын көрсөн, икки кыталык кыргыттарыгар Лиилаах Юлятыгар күн сирин көрдөрөн, Чурапчы нэһилиэктин бир маанылаах дэтэн, 18 сыл ньир-баччы олорбуттара.

Мин Бүөккэлиин 1980 с. сыбаайбам күн биленбитим, Армияттан уоппуска ылан кэлбит этэ. Уйун сиппинэс, турбут олорбут, бэрт элэкэй, эйэҕэс, сырдыгынан мичилийбит, аччыкылаах уол этэ. Онтон 1981 с. Дьокуускай куораккa дьиэ куоратмнаан олорор кэммитигэр армияттан кэлэн иһэн, биһиэхэ тохтоон, кыракый Аанчыкпытын бэрэ сэҥээрэн, таптаан ааспыта... 1982с. икки оҕолоон, тапталлаах Чурапчыбытыгар көҕөн тиийбиппит. Онтон ааҕа, биһиги дьиэ кэргэнигэ убаай Бүөккэбит чугас сүбэһиппит, туох баар боппуруоска быһаарсар, эн-мин дэйэр, көмөлөсүһүр, оҕолорбутугар, сиэнэрбитигэр тиийэ кыһаллар тутаах киһибит этэ. Этэ эрэ диирбитигэр тиийэбит...

Убайдарыгар Уйбаанна, кини кэргэнигэр Зинаҕа, Бааскаҕа уонна миэхэ, эдьиийигэр Айталинаҕа, кутүөтүгэр Алексейга, балтыгар Екатеринаҕа, оҕолорбутугар, сиэнэрбитигэр, чугас аймахтарыгар иэ-иһиттэн ураты кыһамныыларыгар, оҕолор устудьуоннуур, ыал буолуталыыр кэмнэригэр сылаас илиитин уунара, харчынан да көмөлөһөрө. Кинилэргэ бастыҥ сүбэлиттэрэ, чугас дөҕөрдөрө буолара. Олус киэҥ биллиилээҕэ, эдэр сылдьан кинигэ, хаһыат аҕаарын, гитараҕа ооньуурун, муусуканы нэтэрин, араас лентэлаах, кассеталардаах магнитофонта устарын таптыыра... Айылҕаҕа сылдьарын туохтаҕар да ордороро, бальыктыыра, куобахтыыра, кустуура, улахан да буут этии амсаптыта эйбэх этэ...

Бары суулаһа сылдьан сир астыырбыт, дьэдьэн, моойньоҕон, хаптаҕас, отон хомуйан күо-дьаа буоларбыт, бары биргэ от оттоон дьоллоноробут. Маһынан бэрэ уһанара, дьиэ боҕотун тутуспута. Улаппыт тэлгэһэтигэр бэртээхэй дьиэни тутан хаалларда. Уһаммыта барыта боҕо-таҕа, дьыл-дьаа курдук буолара. Тиэхиньикээ эмиэ сыһыаннаах буолан "Урал", "Минск" мотасыыкылларданаҕа, араас "Москвич", "Жигули", "Уазик", иномарка массыыналар хаһаайыныара этэ.

Успуорду олус сэҥээрэрэ, ордук көҥүл тустууну, бырахта Владимир Флегонтов тустар буолан, Дьокуускайга «Триумфка» хоһо сытан көрөрө, от сүүрдүүтүн ыһыахтарга олох көтүппэтэ, волейбол, биатлон уо.д.а. көрүү көтүппэтэ, улахан ыалдьаччы, сүүрүйээччи этэ.

Олох уларыйыыларыттан үчүгэйин эрэ талара, ол курдук саҥа кэмпүүтэрдэр, суотабай төлөпүөннэр кэлбиттэриигэр бэйэтин кругозорун сайыннаран иһэрэ. Убайа Баска этэриинэ «сайдыылаах», дэгиттэр барытыгар талааннаах этэ...

1982 с. Дьокуускайдааҕы сибээс техникумутар үөрэнэ киириэҕиттэн олоҕун сибээһи кытта ыкса ситимнээбитэ. Техникуму бүтэрээт, Аллараа Бэстээхэ ЭТУС-ка электросибээс тиэхиньиигэн үлэтин саҕалаабыта. Ол кэнниттэн Чурапчытаабы ЛТЦ- филиалыгар участковай монтеруонан Одьулуунунан, Дириҥнэн, Хадаарыанан, Мэлдьэхсинэн, Хайахсытынан, Чакырынан кыһыннары-сайыннары, түүн-күүс диэни аахсыбакка, үтүө суобастаахтык сибээстэрин онгортоон үлэлээбитэ. Кэнни бочуоттаах сыныаланна тахсыар диэри, Чурапчы бэйэтигэр электромэхэнньиигэн олус кыһаныылаахтык үлэлээн, дьон-сэргэ махталын ылбыта.

Сибээс тэриллэтигэр 30-ча сыл үтүө суобастаахтык, бэриниилээхтик үлэлээбитин эйбэх наҕараадалара туоһулуулаллар. Биргэ үлэлээбит коллеэгэлэригэр үлэтигэр чуолкайыннан, эппиэтинэстээҕинэн, амарах сыһыаныынан, үтүө майгытынан ытыктанара.

Олоҕун аргыһынныын Натальятынаан бир көрүүтэн өйдөөн, таптаһан, убаастаһан, кылгастык да буоллар, кэргэн киһи сылаас сыһыанын, тороппут оҕолорун миннигэс сыттарын «Убаай Бүөккэбит» биэнэ барбытыгар, кийиннитигэр Наталья Станиславовнаҕа махтанабыт. Өссө да үйүнүк дьоллоохтук олороохтара хаалларыа...

Кэргэннигэр, оҕолорутар, биргэ төрөөбүттэриигэр, чугас аймахтарыгар, доҕотторугар арааччылыыр амарах сыһыана, аламаҕай үтүө-маны майгыта, үүнэр кэнээри оҕолорбутугар уос номоҕор кэпсэнэн, олорон ааспыт олоҕо үтүө холобур буола туруоҕа...

Биһиги, Флегонтовтар аймах, күндүттэн күндү кийибитин, хаарыан «Убаай Бүөккэбитин», бырааппытын, таптаһаах кэргэммин, амарах аҕабытын олус да аҕыныбыт, суохтаатыбыт...

Эйигин саанаабатах күммүт да суох... Сибилигин хайдах эрэ мичээр аргыстаах кириэн кэлиэх курдуккун, эбэтэр үгэскинэн төлөпүөннэн, ону-маны күлэ-үөрэ быһаарсыах, соҥуннаргын кэпсэх, өйдөтүөх, сүбэлиэх курдуккун...

Эн сырдык мөссүөнүҥ, барыбытыгар сиэрдээх сүбэлэргин, үтүө майгытын, туруу үлэйит буоларгын, сылаас сыһыантын тыыннаахпыт тухары мэлдьи ахта-саныы сүрэхпитигэр илдьэ сылдьыахпыт.

Аймахтар аатларыттан саҥаһа Павлина Христофоровна ФЛЕГОНТОВА.

Олохпутугар көрсүбүт кэрэ киһибит...

Дириҥник ытыктыыр, холобур туттар, таптаһаах аҕа саастаах кэллиэгэбит, дьүөгэбит, педагогическай үлэ бэтэрээнэ, РФ үөрэҕириитин туйгуна **Тимофеева Валентина Афанасьевна** ыараханык ыалдьан олохтон туораабыта бу дьыл, алтыннаа 10 күнүгэр бир сыла туолла.

Валентина Афанасьевналын биһиги Чурапчы орто оскуолатын арҕаа куорпуһугар биргэ үлэлээбиппит. Үтүөнү эрэ түстүүр, үйэлээҕи эрэ үксэтиһэр, сырдыгы, сылааһы саҕар кэрэ киһини кытта билсэн, алтыһан, дьүөгэ, эдьиий оногостон биргэ атаарбыт сылларбытын дьылҕабыт бэлэҕинэн аҕаабыт. Кини киэҥ, холку майгылаах, олус сэмэй, үлэтигэр ураты бэриниилээх этэ. Туох баарта барытыгар: үлэҕэ-хамнаска, күннээҕи олохтоох, дьоҥҥо-сэргэҕэ сыһыаннга холобур оностор киһибит этэ. Мунаахсыйар боппуруостарбытыгар, олохтоох көрсөр араас түгэнэрбитигэр соргулаах сүбэни биэрээччи Валентинабыт буолара. Кини буолан хайгыыра, үчүгэйи таба көрөн бэлиэтиирэ, хайаан даҕаны ылсыбыппыт, саҕаламмыппыт үтүө түмүктэрдээх буоларыгар итэҕэтэрэ, көҕүлүүрэ. Биһиги кинилэр наһаа тардыһар этибит. Киэҥ биллиитинэн, бэйэтигэр тардар сылаас сыһыанынан барыбытын угуйара. Хас биирдии бэйэбитигэр тус-туһунан хатыламмат, харыстабыллаах ураты сыһыаннааҕа. Үөрэ-көтө, көрүдьүөстээх-күлүүлээх түгэнэри ахта, кэпсии-ипсии олороро бу баарга дылы. Эн кинилэр хаһан да тиий – күүтүүлээх мааны ыалдьыт буолаҕын, хайдах да тиий – саанаан көтөҕүллэн, сэргэхсийэн тахсаҕын.

Биһиги Валентина Афанасьевна дьэтигэр куруутун мустан бырааһынныыктары, бэлиэ күннэри ылар этибит. Хаһан үлэлээн бүтэн кэлэрбитин, эдьиийбит бэрэскитин, соркуойун буһаран кэтэһэн аҕай олорор буолара. Аны хайаан да бырааһынныык аайы барыбытыгар наадалаах, туһалаах бэлэхтэри уунара. Чугас дьонугар бэлэх оногоруун иэ-иһиттэн наһаа собулүүрэ. Оннук кэрэ киһи этэ биһиги Валентинабыт.

Валентина Афанасьевна учуутал быһыытынан кимиэхэ да тэҥнэммэт үтүө саҥаалаах, идэтин олус күүскэ сөбүлүүр, бэриниилээх, айылҕаттан талааннаах, баай уопуттаах учуутал этэ. Үөрэтэр оҕолорун ийэлии истиҥник таптыыра. Оҕолор көрдьүөстээх-күлүүлээх түгэнэрин наһаа өйдөөн хаалара. Тоҕоостоох түгэнтэ булан кэпсээн сэргэхситэрэ. Итини барытын мунаньан баран киниэхэ суруйаар диирбит. Муҥуннахтытына ол туһунан ааспыты саанаан кэпсэтэн, күлэр-үөрэр аҕай этибит. Сана үлэлии кэлбит кэммитигэр уруокка, иитэр үлэҕэ, оҕолору, төрөппүү кытта алтыһарга сүбэ-ама, күүс-көмө буолбута. Кини өр сылларга учууталлар холбоһуктарын салайааччытынан үлэлээбитэ. Төрөөбүт тыл уруоктарыгар үөрэнэр учебниктары оногорсубута. Элбэх элэр учуутал үүнэн-сайдан тахсарытар тоҥүү күүс буолбута. Соҥуннан соҥун саҥа идиэйэлэри үлэҕэ киллэрэр дьоҕурдаах, талааннаах учуутал этэ. Үөрэтэр кылааспытыгар ырыа курдуҥуогун ыытан, оҕо талааныы арыйан куонкуруһу тэрийбитэ, "Хотугу сулус", "Саһарҕа саас сулустара" куонкурустарга ситиһиилээхтик кыттыбыттара. Оскуола иһигэр ыытыллар дьаһаллар оҕо өйүгэр хаалан хаалар гына, умнуллубаттык ыытыллалларыгар кыһаллара. Оҕолор ситиһиилэриттэн олус үөрэрэ, астынара. Олоҕун тиэхэ күннэригэр диэри үлэтин сөлкө тэриннэ, репетиторынан үлэлии-хамсыы сылдьыбыта. Оҕо үөрэҕэр туту эмэ кыайбатаҕын, билбэтэҕин сыралаһан үлэлээн, биллэрэн баран тэйэр этэ. Ону учуутал хара үлэтэ диэн бэйэбит икки ардыбытыгар ааттыыр этибит. Ол үлэ төһөлөөх сыраная –хараная кэлэрин бэйэтэ эрэ билэн эрдэҕэ. Саамай кэпсэтэр тиэмэбит бу буолара. Өр сылга үлэлээн элбэх үөрэнээччи, тороппут убаастабылын, махтальын ылбыта. Үөрэппит оҕолоро наар дьиэтигэр кэлэн көрсөн, кэпсэтэн, ыалдьыттаан бараллара. Оҕолорун кытта сибээһин быспат этэ, кинилэр үөрэхтэриҥ, ситиһиилэриҥ аҕа билэрэ, олохторун онкуллаһа олороро.

Валентина Афанасьевна бир үтүө өрүтэ - кэлэктиип бир саанаан салайтаран үлэлиирин уонна сыныаларын тэрийэрэ. Ол курдук, саас аайы Дьокуускай куоракка мусуойга, тыйаатырдарга, айылҕаҕа тахсыыны көҕүлүүрэ. Айылҕаны наһаа собулүүрэ, сүргэтэ көтөҕүллэрэ. Үөрэх дьыла бүттэҥинэ, хайаан да дуоһуйа сыныанан киирэрбит. Онно Валентина көҕүлээһиниэн хас да ырыаныык ырыата бүтүөр диэри ыллыырбыт. Кини олус үчүгэйдик ыллыыра. Нууччалыы, сахалыы ырыа бөҕөтүн билэриттэн сөҕөрбүт.

Ити курдук ахтан –саанаан аастахха, бу олоххо кэрэ да киһилиин алтыһан, иэтиниэк доҕордоһон ааспыт эбиппит. Валентинабыт олоҕу наһаа таптыыра. Куруутун үөрэ-көтө, туохха барытыгар иннинэ, хайаан да туох эрэ сыаллаах -соруктаах сылдьара. Соҕотох да буоллар, тугу эрэ онгоро, түбүгүрэ, ким эрэ туһугар кыһалла сатыыра. Чугас дьонугар таптаһаах эдьиий, ийэ, эбэ кэриэтэ күндү киһилэрэ этэ.

Күндү дьүөгэбит, коллеэгэбит, эдьиийбит, ааннаал кэриэтэ саныыр Валентина Афанасьевнабыт туһунан сырдык өйдөбүлү өйбүтүгэр-саанаабытыгар, сүрэхпитигэр мэлдьи илдьэ сылдьыахпыт.

Дьүөгэлэрэ Нюрбина Молотовна Дагданча, Татьяна Николаевна Зырянова, Елена Степановна Лебедева, Күнгэй Афанасьевна Неустроева, Татьяна Дмитриевна Барашкова, Оксана Ивановна Тимофеева.

Эҕэрдэлиибит!

*Ытыктыыр дириэктэрбитин, учуутаабытын, педагогическай үөс бэтэрээнин, Хоту көмөрүллүү устуоруйатын үөскэтиннэх үрдүк үлэни-хамнаҥы тэрийбит Чурапчы улууһун, Хатылы, Баҕаар нэһилиэктэрин Бочуоттаах олохтоохун **Дмитрий Павлович ЧЕЧЕБУТОВЫ** "Саха Өрөспүүбүлүкэтин норуодунай учуутала" Бочуоттаах аат ингэриллибитинэн, ытыктык-истиҥник эҕэрдэлиибит! Биһиги эйиэхэ кэлэн туруоабыт, астыныабыт. Баҕарабыт кытаанах доруобуйаны, үйүн дьаллоох олоҕу, дьиэ кэргэнэр дьоҥ-сорҕуну!*

Бөлүүр орто оскуолатын 1967с. бүтэрбит бастыкы выпуск.

* * *

*Күнду Светлана Семеновна **ПУДОВАНЫ** 75 сааскын тоолоччу туолбут үбүлүйэгэр ытыктык-истиҥник эҕэрдэлиибит! Баҕарабыт кытаанах доруобуйаны! Оҕолоруҥ, сиэнэриҥ тапталлыҥнарыгар үйдаран, дьаллоохтук-сорҕулаахтык уорэ-коно, эмэҥнэ сырыт. Аймах-биэс дьиэнноруҥ, чугас, истиҥ доҕотторуҥ алгыстарынан кынаттанан, үйүнүк дьаллоохтук олор!*

С.А. Новгородов аатынан Чурапчыаанньы интэриэнээт-оскуолаҕа 1957-1965сс.. бириэ уоруоллуут доҕотторуҥ.

БИЛЛЭРИИ // ОБЪЯВЛЕНИЕ

Гаврил Нестерович Абрамов аатыгар бэриллибит байыаннай билиэт сүппүтүнэн, дьиэгэ суоҕунан аҕыллар.

* * *

Икки оҕус тыйаҕас көрдүүбүт т бэчээттэхтэр. Төлөй Дириэг. **Билэр төл: 8965-994-37-88.**

КЭРИЗСТЭБИЛ

Сырдык мөссүөнүн умнуохпут суоҕа

Күнду бырааппыт, убайбыт **Эверстов Василий Дмитриевич** бу дьыл, алтынньы 13 күнүгэр олохтон туораабыта бэйиэ сыла туолла. Кини тохсунньу 3 күнүгэр 1961с. Чурапчы улууһун Дириҥ бөһүөлэгэр эйбэх оҕолоох дьиэ кэргэнигэ 8-с оҕонон төрөөбүтэ. 1978с. Дириҥ орто оскуолатын бүтэрэн, Сэбиэскэй Армия кэккэтигэр сулууспалаабыта. Армия кэнниттэн төрөөбүт-уоскоҕобит Дириҥэр сопхуоска үлэлээбитэ.

1989с. Дьокуускайдаабы музыкаальнай училище "норуодунай" отделениетыгар, бинир дойдулааба Анастасия Васильевна салайар кылааһыгар үөрэнэ киирбитэ. Үөрэҕин бүтэрэр сылыгар, 1998 сыллаахха Культуура министиэрэстибэтэ Саха инструментальнай оркестрын тэрийэр сыаллаах музыкаан оҕолору сүүмэрдээн, Улан-Удэ куораккa Илин Сибиирдээҕи культуура үөрүүлүгэр үөрэттэрэ ыыппыта. Василий куонкуруһу туораан, үөрэнэ барбыта. Биэс сыл үөрэнэн кэлэн, Саха Өрөспүүбүлүкэтин ускуусствобатын үөрэнэр диэйэтэлэ Николай Павлович Петров салайаччылаах Саха национальнай оркестрыгар 1993 сылтан үлэлээбитэ.

Саха үнкүү тыйаатырын кытта Францияҕа, Испаниияҕа 2 ый курдук гастролга сылдьыбыта, эйбэх куонкуруска кыттыбыттара. Үлэтин быһыытынан Дьокуускайга олорор, үлэлиир, үөрэнэр, ыллыыр-туойар оҕолору түмэн, "Чурапчылар ыллыыллар" кэнсиэр бырайыагын аатларынан буолбута. 30-ча ырыаҕа мелодия айбыта. "Кэрэ саас" диэн ырыатын хомуурунньуга 2005с. бэчээттэнэн тахсыбыта. Бинир дойдулаахтарын ырыаларын оркестр доҕуһуолунан улахан кэнсиэри тэрийбитэ. Үөрэммит оскуолатын кэлэктиибин Өксөкүлээх Өлөксөй аатынан культуура киинигэр "Эҕэрдэ, эйиэхэ, учуутал кыһыгар!" диэн бэтэрээн учууталларга аналлаах кэнсиэри Г.П. Башарин аатынан Сылаг орто оскуолатын иһинэн тэриллибит оҕо эстрадная устуудьуйа кэнсиэрин, бинир дойдулааҕа, суруйаччы И.Е. Федосеев – Доосо үбүлүйэдээх биэчэрин тэрийэн ыыппыта. 2003 сыл түмүгүнэн үчүгэй, таһаарыылаах үлэтин үрдүктүк сыаналанан, Арассыыйа культууратын министирэ М.Е. Швыдкой, Арассыыйа профсойуузун үлэһиттэрин бэрэссэдээтэлэ Г.П. Парошин илии баттаһыылаах Бочуотунай грамотатынан наҕараадаламмыта. Василий бэйэ-бэйэтин утумнаан бинирэ төрөөбүттэрин утумнаан, туһунан суоллаах-иистээх айар үлэһит буола үммүтэ.

2006с. бастакы ырыанныгын кинигэтэ таҥарыгар анаммыт айар кинигэтэ Өксөкүлээх Өлөксөй аатынан норуот айымныытын кинигэгэ ыытыллыбыта. Ол күн кинигэ "Саха Өрөспүүбүлүкэтин туйгуна" аат ингэриллибитэ. Кинигэ тэрийэр-салайар, көҕүлүүр дьоҕур уонна айар үлэҕэ абылаҥ быстах кэстүү буолбатах, удьуоруттан сылыстэх, айылҕаттан бэриллибит талаана буолар.

Бырааппыт, убайбыт, быдан дьылларга бырааһай...

Бинирэ төрөөбүттэрэ.

Ахтабыт-саныыбыт

Тапталлаах аҕабыт, эҥэбит, Чурапчы нэһилиэгин олохтооҕо **Ефимов Петр Петрович** бу дьыл, алтынньы 5 күнүгэр олохтон туораабыта бэйиэ сыла туолла. Кини 1934 сыллаахха тохсунньу 1 күнүгэр Мыйдаҕаайы нэһилиэгэр Евдокия Васильевна, Петр Федорович Ефимовтар дьиэ кэргэнигэ үүнүс оҕонон күн сирин көрбүтэ. Бинирэ төрөөбүттэр бэйиэлэр этэ.

Аҕалаах Иитьбит 1954 сыллаахха ыал буолан сэттэ оҕону күн сирин кордерон, дьаллоохтук олорбуттара, бастыҥ ыал аатын ылбыттара. Аҕабыт ыраах үлэлии баран хаалара. Иитьбит барахсан сэттэ оҕотун кытта хаалан, дьиэ ис-тас үлэтин барытын бэйэтэ үмүрүтэрэ. Аҕабыт Мыйдаҕаайы суолун онорсубута. Онно ыйыыйдаан үлэлии барара. Тус олоҕунан, үлэтинэн-хамнаһынан бинирэ үлэлиир доҕотторутар, эдэр үлэһиттэргэ куруутун холобурга сылдьара.

Аҕабыт Петр Петрович үйэтин тухары тырахтарыыс-механизаторынан үлэлээбитэ. Өр кэмнэргэ Сельхозхимиияҕа уонна ороһуоннааҕы суолу тутар тэриллэҕэ үлэлээбитэ. Өр сыллаах сыралаах үлэтэ сыаналанан, эйбэх Махтал суруктарынан, грамоталарынан, мэтээллэринэн наҕараадаламмыта.

Биһиги күнду киһибитин хаһан да умнуохпут суоҕа, сүрэхпитигэр, өйбүтүгэр-саныабытыгар мэлдьи тыыннаах хаалыаҕа. Иитьэлээх аҕабыт дьоһун олохтоох бинирэ- хэ куруутун дьоһун холобур буолуоҕа.

Аҕабыт Петр Петрович олоҕун, үлэтин-хамнаһын туһунан сырдатар өйдөбүнүүк кинигэни таһаарар былаанныах- ыт. Кэнэҕэскэтин ону сиэннэрэ, хос сиэннэрэ эҥэлэрин туһунан саныы сылдьыахтара.

Оҕолоро, сиэннэрэ, хос сиэннэрэ.

Күнду киһибит туһунан сырдык өйдөбүл

Ытыктыыр, тапталлаах аҕабыт, эҥэбит, хос эҥэбит, Тыа хаһаайыстыбатын үтүөлэрэ үлэһитэ, Хоту көмөрүллүү кыттыылааҕа, Чурапчы, Булун улууһун уонна Кытаанах нэһилиэгин Бочуоттаах олохтооҕо **Скрябин Павел Николаевич** бу дьыл, алтынньы 14 күнүгэр олохтон туораабыта бинир сыла туолла.

Кини 1935 с. алгыныу 15 күнүгэр Чурапчы ороһуонун Кытаанах нэһилиэгэр, Таида Бахсыта олохтоох Пелагея Павловна уонна Николай Васильевич 1 Скрябиннарга бэйиэ оҕонон күн сирин көрбүтэ. Сут дьыллар содуллларыгар бинирэ төрөөбүттэрэ бары өлбүттэрэ. 1942 с. күүс еттүнэн көһөрүүгэ кинилэр дьиэ кэргэн эбэлэрин, эҥэлэрин ылдьэ, Булуҥ ороһуонугар коспүттэрэ. Каганович аатынан уонна «Күүһү түмүү» колхуостар Чокуурапкаҕа сүөкэнэн, онно олохтоох «Кыһыл табаһыт» колхуоһу кытта холбоспуттара. 1949 сыл саһыары дойдуларыгар Тандаҕа кэлбиттэрэ. Төһө да дойдуларыгар кэлбэлэр, дьоно кинини Таатта ороһуонун Туора Күөлүгэр эҥэтигэр Павел Константинович Матвеевка үөрэтиэҕэ ылдьэллэр. Онно үһүс кылааһы бүтэрэн, дойдутугар көһөн кэлэр. 1952 с. интэриэннээкэ ылбакка, колхуоска от тиэйиитигэр үлэтин саҕалыыр.

1965 сыл Дьокуускайга суоппар куурһуугар үөрэнэн, 1965 -1968 сылларга суоппардаабыта. 1968 – 1970 сылларга Килэнки отделениетыгар бириэдьиринэн үлэлээбитэ. 1970 с. Иркутскайга Тыа хаһаайыстыбатын үөрүүлүгэр 6 ыйдаах управляющайдар куурустарыгар үөрэттэрэ ыыталлар. 1971 сылтан Килэнки уонна Арыылаах отделениелэригэр управляющайынан 9 анаар сыл үлэлиир.

1982 сылдаахха көлөһөн, 1990 сылтан пенсияҕа тахсыар диэри отделениеҕа мэхэньигинэн үлэлээбитэ. Бу үлэтигэр баҕаран, сөбүлээн туран үлэлээбит буолан, бар дьон билиниитинэн, салалта да этэринэн, саамай таһаарыылаах үлэтин кэмнэрэ этэ.

1990 – 1991с. Сылаг сельпотугар заготовителинэн үлэлээбитэ.

1993 – 2004с. Кытаанах орто оскуолатыгар кылдьыаспытынан үтүө суобастаахтык үлэлээбитэ.

Аҕабыт олус бэриниилээх, туруу үлэһит, кыра үөрэхтээх буолан баран быһаччы дьаһаллаах, булар-талар дьоҕурдаах этэ. Саһыы тухары бириэдьиринэн, управляющайынан, мэхэньигинэн үлэлээбитэ. Сыралаах үлэтин туоһуларынан эйбэх түөкэ аниыллар бэлиэлэрэ буолаллар. Мэхэньиктии сылдьан, «Идэтиэн чулуу» аатты ороһуонна 2 тогул, сопхуоска 3 тогул ингэрбиттэрэ, «Социалистическай куоталаһыы кылайыыларыгар» бэлиэнэн 2 тогул наҕараадаламмыта. Ону тэҥэ "2000 сылга – 2000 үтүө дьыала" бэлиэ хаһаайына, Саха Өрөспүүбүлүкэтин Ытык суотин хаһаайына (2016с.), Саха Өрөспүүбүлүкэтин суолта хаһаайыстыбатын Бочуоттаах үлэһитэ (2019с.), Саха Өрөспүүбүлүкэтин тыа хаһаайыстыбатын бэтэрээнэ (2008с.) буолбута. Кэлин Өрөспүүбүлүкэ салалтата Көһөрүллүү кыттыылаахтарын Кэбээйи, Эдьигээн, Булуҥ ороһуоннарыгар устуану тэриппиттэрэ. Онно Павел Николаевич хаалан балыктаспытын иһин, кинэхэ "Булуҥ улууһун Бочуоттаах олохтооҕо" аат ингэриллибитэ.

Эдэр саһыттан успуорду өрө тутара, хайыһарыынан дьарыктанара. «Урожай», уопсастыба сүүмэрдэммит хамаандатыгар киирэн, Өрөспүүбүлүкэтин чэмпион араас куораттарга, Уһук Илиҥэ тиийэ көмүскэбитэ. Успуорка дэгиттэр талааннаах этэ. Волейболга, сүүрүүгэ, теннискэ, бэлэсипэккэ, дуобакка нэһилиэгин чэмпион үтүстүк көмүскэбитэ. Кытаанах успуорду, культуураны, үлэни өрө туппут нэһилиэгинэн биллэр. Онуоха Павел Николаевич бинир саамай актыыбынай кыттаччы, тэрийээччи буолара. Успуорт бэтэрээнэ.

1958 сыллаахха Иркутскай уобалас Киренскэй ороһуонун Красноярово дэриэбинэтин кыыһа Тирская Тамара Ионовна балыыһаҕа сиэстэрэнэн үлэлии кэлбитэ. Кинини сөбүлүү көрсөн, таптаһан биэс оҕону төрөппүттэрэ.

2008 сыллаахха алаһа дьиэни тэринэн, оҕо – уруу тэнитэн ыал буолан олорбуттара 50 сылын, Кыһыл көмүс сыбаайбаларын бэлиэтээбиттэрэ. «Ытык олох» бочуот кинигэтигэр 94-с №-нэн киирбиттэрэ.

Улахан дьиэ кэргэн амарах аҕата, тапталлаах эйэтэ этэ. Оҕолорун, сиэннэрин олус таптыыра, кинилэр ситиһиилэриттэн наһаа үөрэрэ. Салайар үлэҕэ сылдьан, дьиэтээҕи түбүгүн быыһыгар оҕолорутар ураты болҕомтотун уурара, истиҥ тапталын ингэрэн, иһирэх эйгэни тэрийэрэ. Аҕабыт барахсан хас биирдиибит туһугар кыһаллара, долгуйара, саҥаарҕыыр да түгэнэрдээҕэ.

Бултуурун наһаа сөбүлүүрэ. Саасҥы куска диэри хас хонук хаалбытын кыһын эрдэттэн аҕа сылдьара. Булка сылдьан, Байанай кыраны да өлүүлээтэҕинэ, наһаа үөрэрэ, махтанара. 2019 сыллан күннүк оҥостон, кинниин тэҥэ куйу бултаабытын барытын онно сурунар этэ. Оҕолорун окко, булка батыһыннара сылдьан эйбэхтэ үөрэтэрэ – такайара.

Ыараханнык ыалдьа да сылдьан, санаатын олох түһэрбэтэҕэ. Дьонто үтүө сыһыана ол кэмнэргэ эйбэхтик көмөлөстөҕө. Үтүө доҕоруоҕа-атастааҕа. Дьиэбитигэр эҥэриттэн эмэҥнэр тиийэ ыалдьыттардаах, хонуоһолоох буоларбыт. Кытаанаҕын дьонун – сэргэтин олус ытыктыыра.

Олоххо тардыһыытын күүһүнэн, кытаанах санаатынан ыарахан ыарыы, өлөр өлүү дэгиэ тыныраҕыттан төлө туттаран, үйэтин уһаппыта. Ыалдьабын диэбэккэ, оҕолорун тиҥэх күннэригэр диэри ыарыыны утары охсуһа сатаабыта...

Аҕабыт туохтан да толлубат, самыыбат күүстээх санаата бийиэхэ үтүө холобур буолар. Оҕолорун, сиэннэрин, хос сиэннэрин сүрэхтэригэр истиҥ аҕа, эйэ быһыытынан истиҥ, сырдык өйдөбүл буолан хаалыаҕа.

Олорон ааспыт үтүө олоҕун оҕолоро, сиэннэрэ, хос сиэннэрэ чэпчэхтик саҥыахтыт.

Күнду киһибит биһиги сүрэхпитигэр өрүү тыыннаах буолуоҕа...

Оҕолоро, сиэннэрэ, хос сиэннэрэ.

Гол. редактор - П.М. СТРУЧКОВА.
Иҥэмэрдээтэр эт. - Е.Г. МАКАРИНСКАЯ
1-ый көмөрөллүү эрдэтэлэр - А.Н. ЗАХАРОВА
Корректордаан - М.К. ПЕТРОВА.
Техническай эрдэтэлэр - Л.К. ПОПОВА.
Бэчээтчилэр - Ф.А. ПРОКОПЬЕВ.

Тэриллиилэрэ: СӨ Былыргы саҥыстыбата, Саха Өрөспүүбүлүкэтин "Саха сирэ" Судаарыстыбаннай национальнай тэриллэҕэ
Таһаарааччы: СӨ "Саха сирэ" ГАУ
Таһаарыы адресыгар: 677000, Дьокуускай к., Ординскэй уул. 31, 124 каб. тел/факс: (411-2) 34-39-17 e-mail: sakhapochta@mail.ru. Российскай Федерация Роскомнадзор СӨ сахалыгар 2020 с. бэс ыйын 3 күнүгэр регистрацияламмыт нөмөрө – ПИ № ТУ14-00659.

Эрдэтиллэр адресыларыа: 678670, Чурапчы сэл., Кірэ Маркс уул., 26 "а".
Телефоннаргыт: эрдэтэлэр – 41-332, отделлар – 41-265.
E-mail: sarsolch@mail.ru, caller: sarsolch.ru, telegram: @sarsolch

Бэчээкэ сакаас: № 40 (11866)
Көмөйдө: 2 бөч. линс
Ахсаана 1050. Хаһыат сыаната: 20

Аптор өрөспүүбүлүкэ эйгэтэр сонун рэдакцияларыгар локсы сол түбэлэр буоллахтарына, Судаарыстыбаннай национальнай тэриллэҕэ эмиссиялыы сонтан тус бэйиэ суох.

Хаһыат бөлүүхэ бэриллэр графиката: 16 ч 00 м. Бөлүүхэ бэриллиннэ: 16 ч 00 м. СӨ Былыргы саҥыстыбата, Саха Өрөспүүбүлүкэтин "Саха сирэ" Судаарыстыбаннай национальнай тэриллэҕэ "Саха сирэ" хаһыат редакциятыгар 13.10.2022 с. офсетка бөлүүтүнэн. Типография адресыгар: 678670, Чурапчы сэл., Кірэ Маркс уул., 26 "а". Индекс: 101964. Хаһыат ыытыллыбыта, бэлэмнэҕэ тиэстэр.